

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1007705706

Дата перевірки:
04.05.2021 20:51:15 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
04.05.2021 21:01:28 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Молнар А. О

Кількість сторінок: 82 Кількість слів: 17772 Кількість символів: 132072 Розмір файлу: 1.99 MB ID файлу: 1007810770

36.1% Схожість

Найбільша схожість: 13.2% з Інтернет-джерелом (<https://www.nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/konferentsii/2016>).

36.1% Джерела з Інтернету

677

Сторінка 84

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

1.31% Цитат

Цитати

5

Сторінка 85

Посилання

1

Сторінка 85

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

31

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ТРАДИЦІЇ, ЗВИЧАЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ДО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У
СУЧАСНОМУ ВНЗ

МОЛНАР АНДРЕЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Студентка II курсу
Освітня програма: спеціальності «035 «Філологія
(Українська мова і література)»
галузі знань 03 Гуманітарні науки
Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник: Маргітич Катерина Євгенівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології, вчитель-методист

Завідувач кафедри: Бергсасі Аніко Ференцівна
габілітований доктор, професор

Робота захищена на оцінку _____, « ____ » _____ 2021 року

Протокол № _____ /2021

**Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології**

**Кваліфікаційна робота
ТРАДИЦІЇ, ЗВИЧАЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ДО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У
СУЧАСНОМУ ВНЗ**

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконала: студентка II курсу
Молнар Андрея Олександрівна

Освітня програма: 035 «Філологія (Українська мова і література)»

Науковий керівник: Маргітич Катерина Євгенівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології, вчитель-методист

Берегове
2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	8
1.1. Особливості традицій та звичаїв українського народу	8
1.2. Традиції та звичаї як фактори формування особистості з перспективи різних наукових підходів	13
1.2.1. Історичний аспект	14
1.2.2. Теологічний аспект	19
1.2.3. Психологічний аспект.....	22
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ	28
2.1. Традиції та звичаї в контексті педагогічної практики	28
2.2. Етнопедагогіка в системі підготовки майбутнього вчителя	35
Висновки до розділу 2.....	41
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ПРОГРАМ В ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ ЯК ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ	42
3.1. Формування етнокультурної компетентності студентів педагогічного ВНЗ.....	42
3.2. Методична система психолого-педагогічної підготовки викладача ВНЗ	44
3.3. Аналіз сучасних освітньо-професійних програм у педагогічних ВНЗ (на прикладі Закарпаття).....	53

Висновки до 3 розділу.....	59
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	65
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Постановка проблеми. Протягом багатьох віків український народ створював традиції, які притаманні тільки українському народу. І упродовж віків ці звичаї, обряди й традиції передавалися із покоління до покоління та допомагали виховувати вмілих господарів, справжніх патріотів свого краю й рідної землі, морально зрілих і фізично досконалих громадян.

Така народна педагогіка – це невід’ємне джерело українських традицій, водночас виступає і усною традиційною фольклорною материнською школою, яка покликана формувати духовні цінності у людини.

Проблема зв’язку традицій і інновацій у підготовці сучасного педагога є і залишається надалі серед найактуальніших на сучасному етапі розвитку суспільства. Високі вимоги до особистості майбутнього педагога об’єктивно відображають психологічну сутність його діяльності як інтегральної і соціально значущої у суспільстві.

У професійній педагогічній освіті взаємозв’язок, взаємозумовленість процесів та рівня розвитку суспільства та особистості майбутнього вчителя вимагають глибокого осмислення шляхів і умов наближення сучасних освітньо-виховних систем до народних витоків, до високого професійного використання надбань народної педагогіки у повсякденній роботі школи.

Сучасний вчитель повинен виступати свідомим суб’єктом освітнього процесу і активним діячем науково-технічного і соціального прогресу. Особливо вирішального значення ці положення набувають в умовах швидких змін в сучасному українському суспільстві.

Значення народної педагогіки як системи знань про традиції та звичаї народу є великим не лише в процесі виховання підростаючого покоління, але й у процесі підготовки майбутніх вихователів та педагогів в рамках науково-педагогічної практики. Накопиченні знання щодо виховання дітей, їх навчання складають основну суть навчально-методичних матеріалів з

етнопедagogіки – науки, предметом аналізу якої якраз і є народна педагогіка як традиційна практика виховання та навчання, що склалась на базі історичних, психологічних та культурних особливостей конкретного етносу.

Відтак, очевидною стає необхідність та важливість вивчення місця й ролі традицій і звичаїв народу, форм та методів їх навчання в системі підготовки майбутнього викладача як основного суб'єкта освітнього процесу та того, хто володіє вагомим соціальним авторитетом в суспільстві. Водночас, аналіз роботи вищих навчальних закладів, зокрема тих, в яких здійснюється підготовка вихователів дошкільних закладів, дає підстави стверджувати, що студенти, не достатньо володіють знаннями про висвітлені в етнопедagogіці форми, методи, прийоми та засоби навчання, що несуть потужний народний виховний потенціал та розвивають індивідуальні особливості дітей дошкільного віку.

Таким чином, актуальність даного дослідження полягає у заостренні суспільної уваги, зокрема, педагогів на тому, наскільки цінним, важливим та незамінним інструментом може стати інтегрування народного педагогічного надбання у формі традицій та звичаїв українського народу в систему підготовки майбутнього викладача до навчально-виховного процесу у сучасному ВНЗ.

Методологічну основу нашого дослідження становили праці таких зарубіжних вчених як Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, Д. Дістервег, Дж. Дьюї, М. Монтессорі, котрі вивчали народні педагогічні знання, народну педагогіку як спосіб передавання знань про традиції та звичаї підростаючому поколінню дітей. Водночас, в нашому дослідженні проаналізовані й роботи вітчизняних дослідників, зокрема, Г. Сковороди, О. Духнович, Ф. І. Науменко, котрі першими підхопили ідеї народної педагогіки і перевели їх в площину наукової педагогіки, а згодом – і решти прикладних наук. Ідею народності виховання науково, з опорою на психологію, обгрунтував К. Д. Ушинський, котрого пізніше підтримали Б. Грінченко, С. Русова та ін. Акцент на духовності у формуванні людської

особистості з опорою на народні традиції роблять у своїх працях Г. Ващенко [1] та І. Огієнко [17].

Мета дослідження – дослідити місце, роль та вплив традицій і звичаїв українського народу в системі підготовки майбутнього викладача до навчально-виховного процесу у сучасному ВНЗ.

Об’єктом дослідження є традиції та звичаї українського народу.

Предметом дослідження є традиції та звичаї українського народу в контексті педагогічної практики підготовки майбутнього викладача в сучасному ВНЗ.

Завдання:

1) теоретично дослідити особливості традицій та звичаїв українського народу;

2) теоретично розглянути підходи до розуміння значення традицій та звичаїв як факторів формування особистості з точки зору історії, теології та психології;

3) Здійснити теоретичний аналіз літератури щодо місця та ролі традицій і звичаїв в педагогічній практиці, зокрема, й системі освіти, загалом;

4) Провести аналіз навчально-виховних програм в педагогічних ВНЗ (на прикладі Закарпаття) як джерела формування етнокультурної компетентності майбутніх викладачів.

Для розв’язання поставлених завдань було використано наступні **методи дослідження:**

1. *Теоретичні методи:* аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення наукової літератури.

2. *Емпіричні методи:* відсотковий аналіз даних.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше проаналізовано місце, роль та значення традицій і звичаїв українського народу в системі підготовки майбутнього викладача до навчально-виховного процесу у сучасному ВНЗ, а саме в Закарпатському регіоні.

Уточнено та доповнено зміст поняття «народна педагогіка» у її єдності з поняттям «етнопедагогіки»;

Удосконалено: методологічні рекомендації щодо впровадження та використання наукової інформації про традиції та звичаї українського народу в практиці підготовки майбутніх викладачів під час навчання в ВНЗ;

Подальшого розвитку набули методичні рекомендації щодо практичного впровадження традиційних та звичаєвих елементів в програми підготовки майбутнього викладача до навчально-виховного процесу у сучасному ВНЗ.

Практичне значення роботи. Основні положення та висновки дослідження можуть використовуватися педагогами, адміністрацією та керівниками навчальних закладів, а також особами, вповноваженими на розробку навчальних програм на державному рівні, для впровадження навчальних матеріалів про традиції та звичаї українського народу в комплексний навчально-виховний процес підготовки майбутніх спеціалістів-педагогів.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дослідження викладений на 64 сторінках. Робота містить 2 таблиці та 7 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Особливості традицій та звичаїв українського народу

Традиція – це одна з фундаментальних характеристик культури. У перекладі слово «традиція» означає «передача», тобто це основний механізм соціальної і культурної спадщини, що передається з покоління в покоління і зберігається протягом тривалого часу. Традиції відіграють велику роль у збереженні нації, завдяки їм розвивається та зберігається мова, нація, релігія, досягнення культури та творчості народу, його світогляд, ідеали тощо [80].

В культурній традиції органічно поєднується минуле і теперішнє, а також начала майбутнього. Українська культурна традиція є інтегрованою частиною культурного спадку народу, що передається від покоління до покоління. Вона складається з ідей, поглядів, почуттів, норм поведінки, цінностей, звичаїв, обрядів і виступає «своєрідним стрижнем національної культури, основою і головним джерелом її розвитку в сучасних умовах і в перспективі» [7, с. 208].

Трансформаційний характер сучасного українського суспільства впливає та визначає тенденції розвитку традицій українців. На думку дослідниці Е. Зубкової, серед найважливіших чинників впливу на динаміку культурних традицій в Україні можна виділити наступні (рис. 1.1.) [24, с. 12-15]:

початок процесу державотворення	процеси модернізації:	складні політичні процеси:	вплив звичаїв і традицій інших народів:
<ul style="list-style-type: none"> • заміна язичницької релігії монотеїстичною християнською релігією; 	<ul style="list-style-type: none"> • перехід від аграрного до індустріального виробництва, • впровадження досягнень науково-технічного прогресу, новітньої техніки і технологій; 	<ul style="list-style-type: none"> • втрата на достатньо тривалий період української державності та незалежності, • боротьба за відновлення та демократичне утвердження; 	<ul style="list-style-type: none"> • руйнування так званої «залізної завіси» • входження українського суспільства в глобальну систему інформаційних і культурних комунікацій

Рис. 1.1. Чинники, що вплинули на динаміку культурних традицій в Україні (за Е. Зубковою)

Україна, як і будь-яка інша країна, завжди була і залишається пов'язаною з іншими країнами, вона перебуває в контакті з культурами інших народів, котрі чинять певний вплив один на одного. Водночас, в межах самої країни відбувалось безліч важливих процесів (християнізація, модернізація, демократизація тощо), які в першу чергу відображались на традиціях та звичаях народу.

Відтак, протягом століть наш народ накопичив величезний скарб з цінностей, життєвої мудрості, настанов, принципів та правил поведінки, взаємини між людьми, котрі закладені в українському фольклорі та безпосередньо виявляються в наших традиціях та звичаях. Так, першою і невід'ємною складовою соціокультурного досвіду українців на сучасному етапі є святково-обрядова сфера, в якій акумулюються і реалізуються духовні надбання багатьох поколінь, а наступним важливим її елементом є громадсько-побутові календарні свята та обряди. Все це потребує особливої уваги в рамках нашого дослідження, оскільки визначає якраз ті особливості традицій та звичаїв, що властиві виключно українському народу та складають основну суть його самобутності.

Аналіз наукових досліджень з теми особливостей традицій та звичаїв українського народу свідчить про зростання інтересу науковців до обрядово-звичаєвої культури нашого народу. Широко відома в Україні й українській діаспорі праця О.Воропая «Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис», в якій автор розглядає народньо-календарні звичаї, розподілені за порами року, а також вірування і уподобання українців [10].

В.Біляцька у своєму мистецтвознавчому дослідженні, проаналізувавши календарно-обрядову поезію й народні свята різних циклів, зазначає, що величальні різдвяні пісні, петрівочні пісні, календарна поезія весняного циклу є самобутніми формами народних розваг [4].

О.Курочкіна характеризує річний цикл календарних свят українського населення середини ХІХ – початку ХХ століття, на основі реконструкції архаїчних новорічних ритуалів українців, та простежує їх генетичні джерела [33].

Сучасний український культуролог У. Хархаліс, досліджуючи звичаї, традиції, обряди і ритуали, як форми відображення суспільних відносин, виокремлює поняття основного календарного обряду як головного ритуалу, вважаючи інші обрядово-ритуальні стереотипи його численними трансформаціями. Причому у пізній традиції цей домінуючий ритуал підноситься до рівня теоретичної версії. Автор вважає, найбільш досконалими у духовній культурі українців саме обряди календарного та родинного циклів: календарні обряди суттєво розрізняються між собою, тоді як родинні - є досить однорідною в плані ритуалізації. При цьому дослідник зазначає, що існує деяка регіоналізація звичаєвих традицій: в одних регіонах країни завжди є кілька головних свят, тоді як в інших – ці ж свята вважаються другорядними [82].

Деякі особливості календарних свят виділяє дослідниця Л.Малоока. Вона вважає, що в них простежується історична еволюція звичаїв та традицій масових свят українців, зокрема, відголоски давніх «язичницьких» обрядів, що являють собою звичаї, які втратили свою значимість і своє істинне

призначення і зведені до рівня звичайного масового гуляння з деякими атрибутами давнього народного календарного святкування [40].

Окрім календарних обрядів та звичаїв на особливу увагу заслуговує також звичаєво-обрядова поезія – словесне оформлення обрядів, пов'язане з річним циклом хліборобських робіт та зміною пір року. Календарні пісні українського народу є високохудожніми творами, образність та поетичні засоби котрих вироблялися протягом тривалого часу.

Культивування розгалуженої системи календарно-аграрних свят і обрядів було передовсім детерміноване землеробським типом господарювання, традиційним для східнослов'янських етносів. Унаслідок чого, календарна обрядовість трансформувалася у складний фольклорний комплекс, в якому раціональний досвід та позитивні знання з'інтегрувалися з релігійномагічними віруваннями, а високо естетичні традиції переплелися з архаїчними уявленнями і звичаями.

Окремим аспектом обрядово-звичаєвої сфери українців була релігія та річний літургійний цикл, з яким узгоджувались всі календарні звичаї і обряди. Фундаментальною основою «побутових святців» Т.В. Поляшенко називає сільськогосподарський календар, а соціальною базою календарної святково-обрядової культури – патріархальну селянську громаду, яка виробила звичаєві норми, що регламентували суспільну поведінку [48].

Так, засвоюючи елементи православного віровчення та християнські обряди, простолюди пристосовували їх до насущних потреб господарювання та повсякденного побутового вжитку. Протягом віків християнська обрядово-звичаєва сфера перероблялася, набуваючи нового змісту та соціального призначення. У переосмисленому вигляді вона включалася до системи християнського культу, й такий стан речей окремими фрагментами зберігся аж до наших днів.

Водночас, соціокультурна практика засвідчує, що найжиттєздатнішим й продуктивним для подальшого розвитку календарної народної обрядовості

виявилися стереотипи, започатковані ще у дохристиянський період історії (дет. див. Додаток А). [23; 48].

Отже, календарна обрядовість є одним із найдавніших видів традиційної народної творчості, котрі виникли ще до X ст.. та відповідали річним циклам занять людей, в чому і виражалась основна особливість традицій та звичаїв цієї групи [72]. Вони відповідали насущним потребам українця-хлібороба: забезпечити добробут і щастя родини, високий урожай та плодючість худоби, відвернення певного зла, передбачення майбутнього тощо. Однак поруч з календарною обрядовістю була ще група традицій та звичаїв родинного побуту (весілля, народина, похорон тощо) [48].

Так, сімейне життя українців традиційно та невід'ємно супроводжувалось різноманітними обрядами та ритуалами, які в образно-символічній формі визначали певні етапи життя та розвитку людини.

Народження дитини завжди було визначною подією в житті родини, адже за народним уявленням "хата з дітьми - базар, а без них цвинтар". Вагітну жінку не можна було лаяти та ображати. Їй слід було якомога довше приховувати вагітність, щоб ніхто не знав і не врік, щоб не тяжко було родити. Аби дитина була здоровою, до першої купелі лили свячену воду. Дівчаткам додавали меду, молока та квітів, щоб були гарними, а хлопчикам - дев'ясилу, щоб росли здоровими та дужими [72].

Новонароджену, а особливо хвору чи кволу дитину, треба було якнайшвидше охрестити. У церковному обряді хрещення на перший план виступають хрещені батьки, ролі яких надавали особливого значення. Вони шанувалися як близькі родичі і були для хрещеника другими батьками, бо мали за обов'язок опікуватися дитиною, брати участь у її вихованні, допомагати у скрутну хвилину. Хресні мали бути хрещеними та перебувати у церковному шлюбі [48].

Після хрещення до хати сходились родичі та сусіди. Не можна було приходити з порожніми руками.

Говорячи про сімейні звичаї українців, слід згадати про приймацтво, яке було традиційним явищем сімейних відносин та полягало у переході чоловіка до батьків дружини, якщо в цьому була необхідність. За приймаків також вважались посиновлені сироти.

Досить довго на Україні побутував звичай побратимства (посестринства) – духовного споріднення та взаємодопомоги. Цей звичай сягає корінням чи не скіфських часів. Зазвичай браталися у присутності односельців. Побратимами найчастіше були люди одинокі. Цей обряд забезпечував допомогу в скрутну годину і прирівнював побратимів до кровних родичів [72].

Отже, календарно-обрядова культура українців базується на давніх ритуалах і традиціях, поєднаних з офіційними церковними святами та обрядами в них. Обряди охоплювали все життя людини від народження до смерті (пологи, запросини баби-повитухи, відвідини новонародженого та породіллі, хрестини, дівування, заручини, весілля, поховання); всі сфери людської діяльності та сільського господарства (заклик весни, веснянки, перша борозна, зажинки, жнива, обжинки, Спас). Вони ж і утворили систему народних календарних свят і обрядів, які об'єктивують соціокультурні цінності нашого народу. Релігійні дохристиянські звичаї, котрі переплелись з хліборобськими, військовими, казково-фантастичними, весільними та біблійно-релігійними мотивами, утворюють багатющий скарб сучасних українських свят, звичаїв та обрядів, в яких відображена генетична пам'ять нашого народу.

1.2. Традиції та звичаї як фактори формування особистості з перспективи різних наукових підходів

Традиції та звичаї як складне, багатопланове соціокультурне явище знаходиться в полі вивчення таких гуманітарних наук, як історія, екологія, етнографія, соціологія, етика, психологія, педагогіка, теологія та

культурологія. Результатом наукового вивчення сутності і закономірностей її розвитку стала велика кількість трактувань поняття «традиція» та концептуальних підходів при розгляді сутнісних характеристик як в нашій країні, так і за кордоном. Усі трактування об'єднує інтерес до проблеми взаємозв'язку сучасності і минулого, визначення елементів соціальної і культурної спадщини, яке передається з покоління в покоління і зберігається в певних суспільствах протягом тривалого часу [80].

Відтак традиції та звичаї перетворюються на фактори формування особистості стаючи предметом так званого національного виховання - цілеспрямованої системи формування й розвитку почуттів національної свідомості та гідності. Народні звичаї, традиції, обряди, обрядовість як основа національного виховання є могутніми засобами формування у молоді основ моралі, совісті, гідності, честі, правдивості, справедливості, працелюбства. Національне виховання виступає як складова частина такої суспільної педагогіки і є засобом залучення громадян до творення загальнолюдських культурних надбань [53], а самі засоби народної мудрості утворюють зміст такого виховання. [64, с.11]. Все це комплексно забезпечує формування таких взаємовідносин між людьми, які б відповідали прогресивній цивілізації, запобігали б культурній катастрофі та підносили духовність нації на вищий рівень [54].

В Україні, як і в інших країнах світу, історично склалася своя система національного виховання, що максимально враховує національні риси і самобутність українського народу та може бути проаналізована в межах найбільш ключових її аспектів: історичному, релігійному та психологічному.

1.2.1. Історичний аспект

Протягом тисячоліть традиції були і залишаються дієвим засобом залучення нових поколінь до життя суспільства, формування певного типу особистості. Особливість виховного впливу традицій полягає в тому, що

вони не обмежені конкретним віковим періодом життя людини. Кожна людина, живучи в суспільстві, весь час перебуває під впливом його традицій. Їх реалізація справляє постійний вплив на формування світовідчуття, культури особистості, її поведінки, ставлення до навколишнього світу [46].

У наш час поняття культурної традиції і формування його нової інтерпретації відбувається в контексті глобальних трансформацій культури. Без традицій не тільки не існує жодної культури в історії людства, але без неї неможливо уявити саме існування будь-якого людського суспільства. На основі традиції стає можливою самоідентифікація людини і спільноти. Традиції і культурні інновації – це дві тенденції, які взаємодіють у культурному розвитку, без гармонійного співіснування яких неможлива культурна перспектива [62, с. 8].

З точки зору історії на формування та розвиток традицій та звичаїв українського народу впливало безліч факторів. Кожна історична епоха відіграла певну роль в культурі України на різних етапах її існування. Не вдаючись до першовитоків українських традицій, які радше мають релігійний характер та будуть розглянуті далі, спершу ми зосередимо увагу на історичному аспекті впливу традицій та звичаїв на процес формування особистості.

Так, одним із найбільш впливових з точки зору історії періодів була доба Відродження та її своєрідне українське утворення – козацтво. Протягом декількох століть козацтво відіграло роль не тільки захисника прав і свобод українського народу, а й сили, що яскраво виявила себе у культурній розбудові вітчизняного суспільства раннього Нового часу. Важливу роль у формуванні національної свідомості українського народу відіграла ментальність, одна з особливостей якої полягала у сприйманні навколишнього світу з огляду на усвідомлення потреби життя та самозбереження нації [61, с. 63]. Носієм, основним виразником таких ідей стало козацтво.

Саме в козацькому середовищі склалася верхівка суспільства, що взяла на себе (починаючи з Богдана Хмельницького) й утвердження власної державності, і розвиток освіти, і спорудження та реконструкцію храмів, громадських споруд, й опікування мистецтвом [84].

Козацька визвольна боротьба доби Хмельниччини, а згодом – Коліївщина породили неповторний комплекс літератури, сповнений експресії, пафосу, патріотичних почуттів. Подвигам козаків було присвячено численні народні думи і пісні – героїчні, драматичні й водночас сповнені глибокого ліризму. Захист запорозькими козаками християнської віри та церкви визначав засвоєння ними релігійних звичаїв і традицій. Зокрема, культ побратимства, товариства у козацькій свідомості пов'язувався з ідеєю жертвності заради ближнього [84].

Сам спосіб життя козаків, їх перебування в екстремальних ситуаціях, переживання надзвичайних пригод, участь у важливих подіях історії надихало свідомість козацтва глибокими пристрастями, суперечливими бажаннями. Визначаючи важливі напрями соціокультурного розвитку України раннього Нового часу, запорозьке козацтво здійснило вагомий вплив на самосвідомість українського народу, ставши творцем феномена козацької культури [84].

На початку ХХ ст. розвиток української культури був невід'ємною складовою загальних процесів, які проходили в Російській імперії. Ці процеси мали складний, неоднозначний характер: досягнення супроводжувалися значними труднощами й перепонами. З одного боку, на культуру впливало піднесення національно-визвольного, революційного руху, особливо в період 1905–1907 рр., з другого – шовіністична політика царської влади [19].

Розвиток науки на Україні стимулювався загальним політичним та економічним піднесенням. Однак, незважаючи на відсутність сприятливих умов для науково-дослідної і винахідницької роботи на українських землях,

талановиті ентузіасти, переборюючи всілякі перешкоди з боку офіційних властей, рухали науковий та науково-технічний прогрес вперед.

Українське образотворче мистецтво на початку ХХ ст. розвивалось у руслі основних стилів, течій і жанрів світового мистецтва. Українські художники були добре ознайомлені з кращими зразками світового мистецтва. Це період особливого сплеску авангардного мистецтва [45].

Отже, на початку ХХ ст. справжніми творцями і носіями культури продовжували залишатися низи суспільства. Українська культура продовжувала розвиватися насамперед як народна: у ній велике місце зберігали фольклор, народні традиції, які додавали їй особливої чарівності і колориту. Особливо яскраво це виявилось в мистецтві – народних думах, піснях, танцях. Завдяки збереженню і продовженню традицій став можливим подальший підйом української культури [43].

З середини 80-х років в умовах піднесення національної самосвідомості, становлення демократії багато українських літераторів активно включилися у громадсько-політичне життя. В кінці 80-х рр. ХХ століття відбуваються ще більш помітні зміни у національній політиці України. У нашу культуру повертається творчість репресованих митців та представників діаспори [6].

Після здобуття Україною незалежності в 1991 р. почався новий етап розвитку українського суспільства. Україна стала суверенною демократичною державою, почалися радикальні реформи [17].

У 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про освіту», де школа визначалася як основа духовного розвитку держави. Реалізація Закону передбачає зміцнення матеріально-технічної бази освіти, видання нових підручників, урізноманітнення форм і методів навчання [43], нові умови для розвитку національної культури. Зокрема, освітня система стає гнучкішою і різноманітнішою. Разом із державними учбовими закладами з'являються приватні ліцеї, коледжі, гімназії. Водночас, через матеріальні труднощі, особливо в перші роки незалежності, скорочувалася кількість закладів

культури (перш за все в сільській місцевості), а багато талановитих митців виїжджали за кордон у пошуках достойного заробітку [43] .

Головною особливістю періоду на межі ХХ-ХІХ ст. можна вважати його перехідний характер [3]. В суспільстві склалася нова соціокультурна ситуація, яка характеризується іншими соціально-економічними умовами, формами власності, характером стосунків між людьми, соціальною структурою, системою цінностей. Принципово новий статус в наші дні отримала національна культура. У той же час серйозно вплинула на всі сфери суспільного життя економічна криза [17]. Ще одна проблема української сучасної культурної сфери – переповнення культурного простору зразками зарубіжної масової культури. Ці далеко не найкращі твори маскультури витісняють національну культуру з активного вжитку, особливо в молодіжному середовищі [22].

Отже, попри всі соціально-економічні труднощі, українське мистецтво живе й набирає сили як уособлення національної духовності та менталітету [18]. Характерними рисами культури сучасної України є зміни ціннісних орієнтирів і духовних спрямувань, переосмислення власної історії, утвердження національної ідентичності, відновлення значущості релігійного життя та його активізація, вдосконалення системи освіти, спрямування її на інтеграцію в міжнародну освітню систему, розвиток усіх основних галузей і напрямків науки, культурна глобалізація. Увійшовши до ХХІ століття, українська держава має подолати кризу національної ідентичності, відродити процес духовнокультурного та морально-етичного розвитку українського народу. Самоствердження висококультурної особистості на сучасному етапі розвитку української держави має проходити в унікальному світі історично складеного національного буття [2].

1.2.2. Теологічний аспект

Розвиток особистості й суспільства тісно пов'язаний з духовною і матеріальною культурою, її цивілізаційними й ментальними особливостями. Традиція як сукупність уявлень, звичаїв і навичок практичної діяльності, що передаються від покоління до покоління і регулюють суспільні відносини, забезпечує усталеність у суспільстві та його розвиток, містять духовні орієнтири суспільства.

Українська культура багата на традиції, що впливають на розвиток особистості, формують її духовний світ [59]. Важливу роль у зміцненні вітчизняних культурних традицій як фактору впливу на становлення особистості відігравали свята, обряди, звичаї. Свята українці пов'язували з відпочинком й з релігійними мотивами. Усі свята були яскраві та колоритні, відбувались жваво і весело, із гарячою завзятістю та особливою душевністю. З покоління до покоління передавалися магічні дії, які необхідно було здійснити під час того чи іншого свята – традиційні обряди, які були спрямовані на захист власної оселі й родини та на майбутнє благополуччя [58, с. 127]. І хоча часто джерела походження тих чи інших традицій з часом відходять у хабуття, український народ й до сьогодні шанує та дотримується цих традицій. Так, однією із таких основ є язичництво [57].

Язичництво - це збірна назва всіх вихідних вірувань різних народів, що беруть свій початок з давнини. Слов'янське язичництво - це віра наших предків, віра всього слов'янського народу. Щоб краще зрозуміти, як стара віра могла вплинути на сучасність, розглянемо деякі її аспекти з далекого минулого.

Слов'янське язичництво ще в I тис. н.е. починає свій самостійний розвиток. Його головними рисами є одухотворення природи, культ предків і надприродних сил. В язичництві людина все навколо сприймає в живому взаємозв'язку і активній взаємодії між собою [75, с. 9], а природні сили сприймаються як боги.

Стародавні слов'яни протягом століть розвивали культурні, традиційні, релігійні аспекти язичництва. Значною мірою, саме релігійними розбіжностями були обумовлені розбіжності між слов'янськими племенами (древлян, кривичів, русичів, в'ятичів і т.д.) розбіжності. З виникненням Київської Русі ця проблем набула більшого значення. З розвитком великих міст стародавні племена ставали єдиним народом, однак все ще мали різні віри. Відтак, було прийнято рішення впровадження єдиної віри - християнства. Очевидно, що перехід до нової віри не пройшов гладко: довгі роки люди продовжували вірити в старих богів, зберігати та трансформувати свої звичні релігійні традиції та обряди під «нову» віру.

Деякі сучасні дослідники висувають версію про те, що християнство - лише модифікація язичництва (табл. 1.2.) [25].

Таблиця 1.2.

Деякі традиції, обряди та звичаї сучасного християнства, котрі мають аналоги в язичництві

Християнство	Язичництво
Основні положення віри	
Бог єдиний, він є творцем світу	безлічі богів, хоча й існують певні ієрархічні щаблі
У Бога є головні помічники і заступники - ангели і апостоли	Кожен бог відповідає за свій напрямок і вміє творити чудеса
Іконографія - культ зображення святих	Язичники були звиклі до антропоморфних богів і міфологічних героїв-«святих»
Деякі традиції та обряди	
схиляння перед іконою	схиляння до дерев'яного ідола
християнський храм	аналог язичницького храму, а хрест – узятий з язичницької культури
святкування Різдва	святкування зимового сонцестояння
ялинка на Новий рік	поклоніння культу зелені
традиція ходити колядувати	Повага до однойменного бога Коляди

Масляна	в ці дні прославляли бога Ярило, а проведення цього свята нітрохи не змінилося і в наші дні
Великдень	Традиція виготовляти крашанки та писанки

У традиціях та звичаях ,які збереглись до сьогоднішніх днів, і які прийнято вважати християнськими, багато вчених знаходить відсилки в язичницьке минуле ще до часів Київської Русі. Як приклад наводять такі невід’ємні атрибути християнства як крашанки, писанки, поклоніння культу рослин у вигляді прикрашання ялинки, збіг християнських свят з святами поклоніння культу природи тощо.

Про значення релігії в сучасній Україні говорять наступні факти: падіння авторитету церкви в порівнянні з минулими десятиліттями та свобода віросповідання, закріплена на лерадвнмому рівні.

Так, релігійна ситуація в Україні зараз досить складна: звичайний українець вже не відчуває тієї довіри до знайомих йому католицизму та православ’я, але й довіритися нетрадиційним релігіям він побоюється; різні релігійні об’єднання більше орієнтуються на формування і затвердження свого авторитету на політичній арені, переслідують більш матеріальні цілі тощо [83].

Згідно з результатами сучасних досліджень (лютий 2015 року), більшість опитаних українців (74%) відносять себе до православ’я, 8% – до греко-католицизму, по 1% – до римо-католицизму і протестантських та Євангелічних церков. Просто християнами себе вважають майже 9% опитаних, не відносять себе до жодного з релігійних віросповідань 6% [52].

Водночас, Україна – багатоконфесійна держава, де ще станом ще на 2000 р. діяло більше 21 тис. релігійних громад, 82 конфесії, напрямів і тлумачень, а свобода віросповідання громадянам України гарантована Конституцією України. "Кожен має право на свободу світогляду і

віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність [9, с. 187-193].

Підсумовуючи значення релігійних традицій як чинника формування особистості, зазначимо, що вони мають головний вплив на розвиток духовної сфери особистості. Духовність народу визначається вірою конкретного народу, його релігійними переконаннями, що проявляється краз у певних традиціях та звичаях. Вони, передаючись від покоління до покоління, не лише регулюють суспільні відносини, забезпечує усталеність у суспільстві та його розвиток, але й визначають духовні орієнтири народу. В Україні віра має значний вплив на культуру нашого народу: коріння сучасних традицій, звичаїв та обрядів сягає в сиву давнину та виявляється тісно пов'язаним саме з язичництвом.

1.2.3. Психологічний аспект

Проблема особистості та її розвитку є наріжним каменем психології та філософії. У процесі розвитку людина розкриває свої внутрішні властивості закладені в неї природою і сформовані життям та вихованням. Людина – це двоїста істота, їй властивий дуалізм біологічного й соціального. Як живий організм людина включена у природній зв'язок явищ і підпорядковується біологічним закономірностям. Водночас, вона віддзеркалює весь досвід суспільної життєдіяльності, накопичений в ході цивілізаційного розвитку [15, с. 59].

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що традиції і звичаї є обов'язковим компонентом системи виховання та всебічно впливають на процес формування особистості, а саме на її світогляд, цінності, засвоєння, використання і примноження досвіду старших поколінь.

Кожна людина від раннього дитинства проходить процес соціалізації, тобто знайомиться з людьми навколо себе, навчається взаємодії з ними,

пізнає норми та правила поведінки в соціумі. Цей процес є вкрай важливим та неунікним для кожного та передбачає засвоєння певної системи знань і вмінь, зразків поведінки, соціальних норм та цінностей, які дозволяють повноцінно функціонувати у конкретному суспільстві. Пізніше на основі цінностей, які дитина засвоїла в ранньому дитинстві, формуються сталі мотиви та вектори її поведінки в дорослому віці. [31].

Соціалізація особистості пов'язана із сприйняттям тих чи інших цінностей, закріплених у традиціях, що приймаються і культивуються суспільством. Традиції впливають на соціалізацію особистості на всіх рівнях її інтеграції в суспільстві, при чому провідну роль відіграють саме світоглядні та культурні традиції [11].

Світоглядні традиції в українській культурі традиції мають потужне моральне підґрунтя. Головним джерелом народної моралі були повага і любов до вільної праці, особливо хліборобської. Вшановувалися також й різні ремесла, до яких українці мали неабиякий хист. У багатьох етнографічних та історичних джерелах українців характеризують як працелюбних, вправних, досить кмітливих, здібних до сприйняття нового [58, с. 62]. Вищенаведені характеристики традиційних життєвих цінностей українців збереглися й донині, адже зростаючи у родині трудящих батьків і дитина стає такою, вона шанує будь-яку роботу і сама воліє працювати на благо своєї країни, родини, суспільства.

Не менш важливими морально-етичними чинниками для української культури було утвердження в житті ідеалів добра, краси, гуманних взаємин, знання й повага до свого родоводу, почуття високого громадянства. Українська народна педагогіка мала цілеспрямовану й досконалу систему родинного виховання дітей та молоді [58, с. 63].

Сьогодні серед українців важко знайти того, хто б цурався власної родини, нешанобливо ставився б до батьків та інших родичів, тому що змалечку родиною та суспільством кожному індивіду прищеплюються ці

ідеали, а з часом вони стають сталими у свідомості кожного, не існує жодних сумнів щодо їх значущості та призначення.

Наступною національною властивістю характеру або психологічного світу українців є взаємодопомога, яка була і є ключовою у громадському побуті нашого народу, та водночас являє собою необхідну умову існування в громаді, котра часто сприймалась і як родина [58, с. 115- 116].

Традиція взаємодопомоги до сьогодні впливає на формування національного типу особистості в Україні. Яскравим проявом цього була згуртованість українців протягом Революції Гідності, де об'єднавшись, народ доводив свою національну визначеність та право на вільне існування у єдиній державі [57].

Традиції, разом із звичаями та обрядами, є однією із найбільш стародавніх форм регуляції відносин особистості і суспільних груп. Вони утворюють об'єктивну форму історичного процесу, в процесі реалізації якого відбувається передача соціального досвіду від покоління до покоління. Вони динамічні, постійно змінюються, одні види соціально-організованих стереотипів заміщують інші, що робить їх процесами творчої спрямованості [29].

Повертаючись до важливості саме світоглядних та культурних традицій в процесі соціалізації особистості, на яких наголошувала Н. М. Головач, варто окреслити відмінності кожної з них.

Так, світоглядні традиції в українській культурі функціонують за принципом нагромадження і відтворення ціннісної динаміки соціокультурного досвіду, що виконує пізнавально-регулятивну функцію на рівні культурних практик та є стимуляторами соціокультурної діяльності [79]. В. Федь зазначає, що спочатку світоглядні традиції засвоюються несвідомо в ранньому віці в умовах сімейного виховання, а пізніше стають власними переконаннями особистості. Вони мають свої просторово-часові, етнонаціональні, особистісні та соціокультурні (звичай, ритуал, обряд, стереотип) виміри. [79].

Що ж до культурних традицій, то їх втрата сприяє зниженню морально-етнічного імунітету суспільства та розриву зв'язку між поколіннями. [38]. Як слушно зауважує І. Гердер, зруйнувати традиції і культуру означає заперечити саму людську природу. Цю ж думку підтримує і О. Ткаченко, зазначаючи, що у традиції людина віднаходить об'єднуючий «центр життя», яким виступають переконання і вірування свого народу, абсолютні загальнолюдські цінності. Наявність такого «центру життя» надає можливість людині впорядкувати цінності, вірування, поведінку, діяти у відповідності з духом свого народу та залишатися самим собою [71].

Порівнюючи традиції та звичаї варто зауважити, що традиції є складнішою формою організації поведінки. Але через систему традицій і звичаїв нове покоління суспільства наслідує вироблені відносини і суспільний досвід. Змістом звичаїв є правило поведінки, а традиції – загальна норма, принцип поведінки. Через звичаї люди отримують необхідні знання, навички поведінки, досвід, пов'язаний з безпосереднім оточенням, а через традиції залучаються до соціального досвіду людства. Саме через суспільну думку звичаї і традиції повсякденно впливають на життєдіяльність кожної людини, на її мислення, переконання, поведінку [11].

У своєму індивідуальному розвитку людина, подібно до історичного розвитку всього людства, так само проходить шлях від простих до складніших суспільних відносин. Як в історичному розвитку суспільства люди засвоювали досвід соціальної поведінки шляхом сприйняття звичаїв, а згодом і традицій, так і у своєму індивідуальному розвитку вони послідовно проходять шлях від засвоєння спочатку одних звичаїв свого народу та суспільства, а потім системи традицій, що доповнює їх [82].

Таким чином, кожна людина перебуває в соціальному середовищі певного народу, засвоює їх ціннісні орієнтації і відповідно регулює свої дії, вчинки, поведінку. Працелюбні, щирі, відкриті, веселі українці стали такими у наслідок саме впливу різноманітних культурних традицій, які є складовою їхнього національного характеру. З розвитком суспільства змінюється суть

суспільних відносин, традиції і ставлення до них. Традиції впливають на засвоєння людиною соціальних норм, цінностей, правил поведінки, формують особистість, її соціальну значущість та цілісність.

Висновки до розділу 1

Традиція як фундаментальна характеристика культури народу відіграє значну роль у збереженні нації та формуванні її самобутності. Водночас, традиція є набором уявлень, навичок практичної діяльності, що передаються з покоління до покоління і виступають регулятором суспільних відносин.

Традиція та суспільство існують у взаємозв'язку: традиція задає певні духовні орієнтири та впливає на суспільну свідомість, тоді як зміни самого суспільства впливають на ставлення до традицій. Життєздатність традицій визначається їх подальшим розвитком і використанням наступними поколіннями в нових історичних умовах. Так, наприклад, на сучасному етапі серед переважної більшості молодих людей традиції не є цінністю, тому що не відповідають сучасним вимогам життя.

У свою чергу, звичай є формою поведінки в певних ситуаціях, яку сприймає і підтримує певна соціальна група. Звичай регламентує поведінку індивіда, а також форми взаємовідносин людей у побуті і сім'ї, які відображають особливості життя певного народу тощо. Механізмом засвоєння звичаю як культурного елементу є процес виховання, тобто цілеспрямованого формування особистості.

Традиції та звичаї існують у всіх формах духовної культури народу, а відтак можна говорити про наукові, релігійні, моральні, національні, трудові та інші традиції й звичаї. В зв'язку з цим же, традиції та звичаї є предметом аналізу з точки зору різних наук: психології, філософії, етнографії, соціології, етики, педагогіки, теології, культурології, історії тощо. В контексті аналізу особливостей традицій та звичаїв саме українського суспільства найбільш важливими є історичний, теологічний та психологічний аспекти.

РОЗДІЛ 2. ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

2.1. Традиції та звичаї в контексті педагогічної практики

Народне виховання підростаючого покоління – процес, що завжди має живий характер; тільки воно має справжню впливову силу на формування характеру, психології людини та виховання справжнього почуття приналежності до конкретного народу [78, с. 169]. Україна в цьому аспекті належить до найбільш народних та багатих на обряди та традиції націй Європи [28, с. 42].

Як показує аналіз наукових досліджень, проблемою виховання дітей на основі народних традицій, звичаїв та обрядів працювало та продовжує працювати багато дослідників: одні досліджують особливості виховання дітей у традиційній українській сім'ї (О. Вишневський, А. Даник, В. Пустовий); інші намагаються визначити педагогічний потенціал українських народних традицій і обрядів у виховному процесі (К. Журба, О. Кузик, Г. Майборода, Т. Мацейків, М. Стельмахович); ще інші – вивчають яким чином поєднуються ролі батьків, дітей та педагогів у сюжетних діях календарнообрядових свят (О. Воропай, Б. Грінченко, І. Огієнко, С. Русова). Однак беззаперечним та очевидним залишається той факт, що саме у звичаях та традиціях відображаються доясування громадського та особистого характеру життя конкретного народу, а самі вони виступають потужним засобом стабілізації суспільних відносин [32].

Аналізуючи педагогічне значення традицій та звичаїв народу варто відзначити, що вони мають досить системний, цілеспрямований, послідовий та комплексний характер, що забезпечується з-поміж іншого спадкоємним характером їх передачі – від батьків до дітей. Відтак, через

систему народних звичаїв та традицій відтворюється духовна культура, характер та психологія народу, його історичний розвиток [10].

Народні традиції є тим соціальним механізмом, за допомогою якого здійснювалися наслідування та спадкоємність підростаючим поколінням морально-трудового досвіду, котрий в свою чергу впливає на інші аспекти суспільного життя: погляди, переконання, норми поведінки, звички і підтримується силою громадської думки [55].

Виконуючи функцію "залучення" підростаючої молоді до засвоєння морально-трудового досвіду, традиції служать провідним етнопедагогічним фактором, який справляє вирішальний вплив на здійснення передачі суспільних цінностей від покоління до покоління, на формування внутрішньої єдності і національної своєрідності культури народу. Отже, вони сприяють тим самим цілеспрямованому розвитку особистості [78].

Відтак, традиції та звичаї народу перетворюються із простої системи народних знань в провідний метод народного впливу на особистість, стаючи головним методом народного виховання. Перлини виховної мудрості народу, невичерпна своєрідна скарбниця форм і засобів народного виховання становлять золотий фонд народної педагогіки, одного з чинників колективної народної творчості [5]. Педагогічне значення народних традицій полягає в тому, що вони виступають водночас і як результат виховних зусиль народу протягом багатьох віків, і як незамінний виховний засіб. Через систему традицій кожен народ відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію своїх дітей [47].

Традиції, звичаї та обряди знаходять свій вияв у різних засобах народної культури (рис. 2.1.):

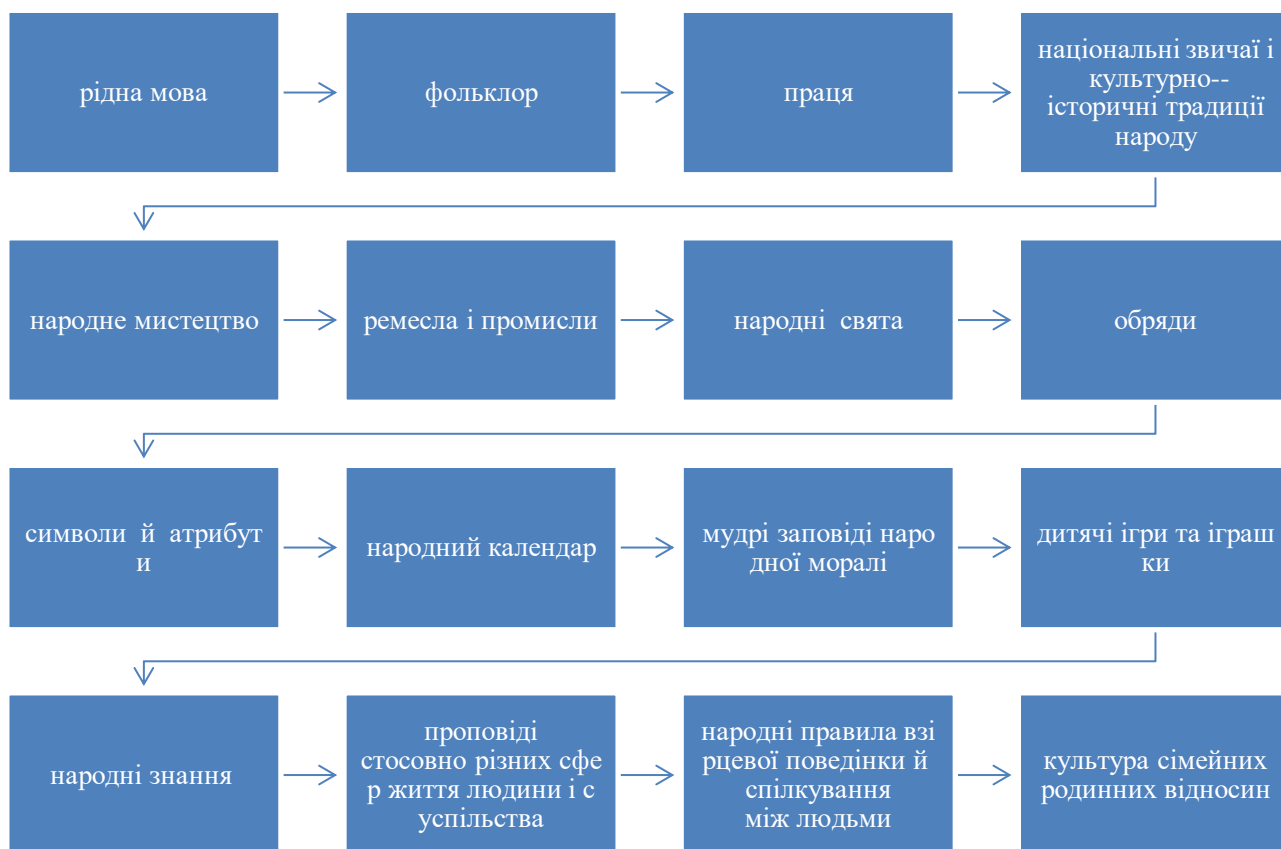


Рис. 2.1. Засоби народної культури на основі народних традицій та звичаїв

При цьому кожен з засобів народної культури особливий, застосовується на різних етапах життя людини та має різний виховний, педагогічний вплив.

Так, у дитинстві й підлітковому віці діти сприймають багато народних традицій ще не усвідомлено, в ігровій діяльності, що сприяє легкості й безпосередності їх засвоєння. На думку Н. Міщенка, вже з перших днів свого життя діти вбирають той національний і соціальний дух, який формує в них типові особистісні риси і якості, властиві своєму, а не іншому народові [41].

Ігри як засіб народної культури подібно до казок, приказок, загадок передаються з покоління в покоління та відображають народну психологію.

Ігри та забави становлять чималий розділ народної педагогіки й охоплюють найрізноманітніші її аспекти: народознавчий, мовленнєвий, математичний, природничий, пізнавальний, розважальний тощо. Народні ігри супроводжують свята та національні обряди, у їх змісті відбиті сезонні явища, звичаї, пов'язані з хліборобською та землеробською працею. [49, с. 299].

Пізніше, коли дитина підростає більш актуальною стає праця як провідний вид діяльності. Вона аткож невід'ємно пронизана та супроводжується засобами народної культури: ремесла, атрибутика, сезонний характер окремих видів праці, народний календар тощо.

Кардинальні події в житті людини такі як шлюб, народження дитини, похорони також виявлюються в засобах народної культури.

Виховання дитини в контексті єдності цього опроцесу з традиціями та звичаями народу полягає у тому, що саме народні традиційні національні особливості українців лягають в основу формування у дитини загальнолюдських цінностей та інтересів, виховання почуття поваги та доброзичливості, толерантності, інших добродчинностей до членів сім'ї й оточуючих.

Українським народом упродовж століть були вироблені певні виховні ідеали, які впливали на формування особистості (рис. 2.2.). [30, с. 5].

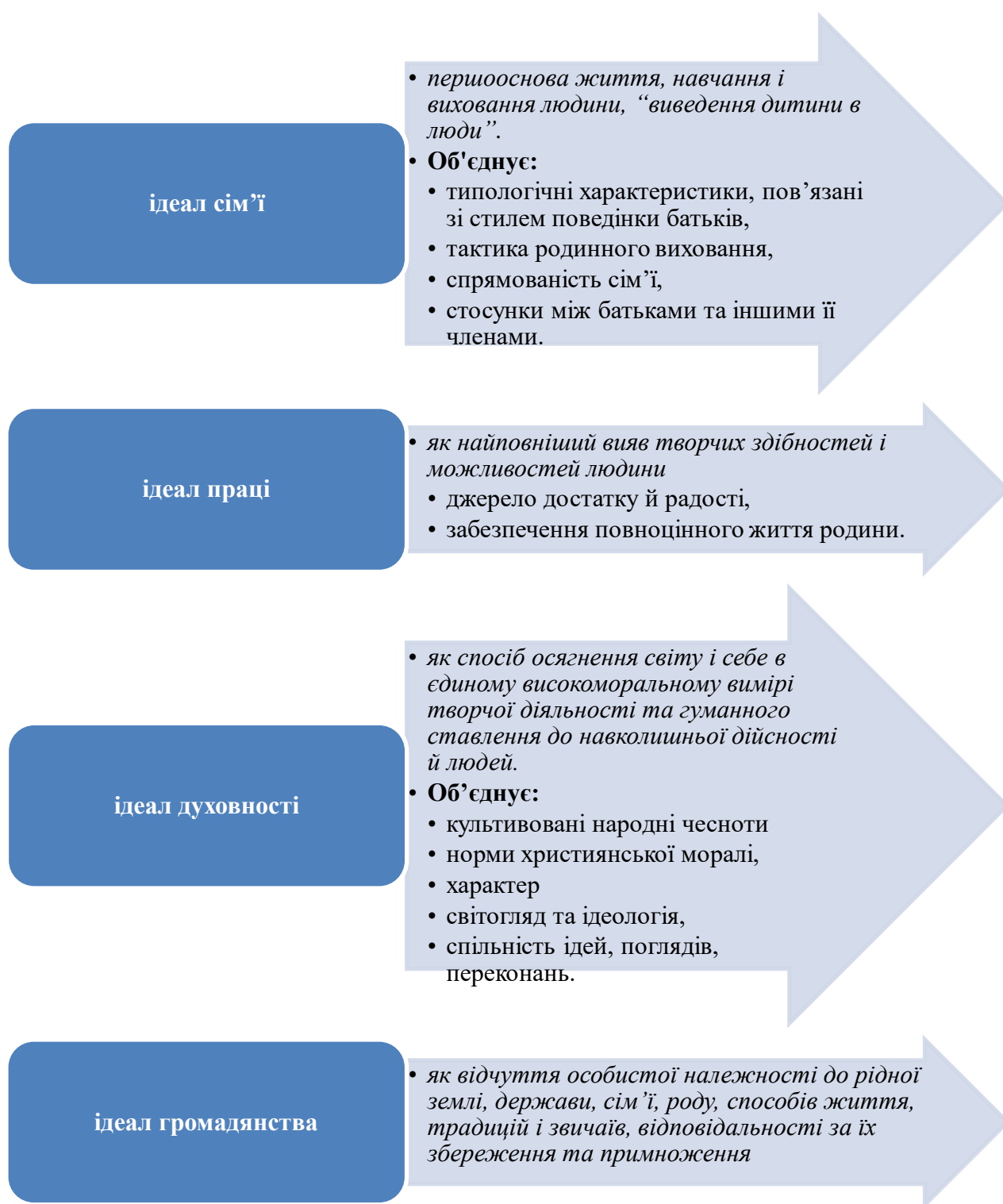


Рис. 2.2. Виховні ідеали українського народу в системі народного виховання

Найбільше значення традиційно в системі народного виховання відграє ідеал сім'ї. Адже, як зазначає С. Домбровський: “традиційна українська

родина – то перша школа любомудрості, національного виховання, світлиця моральних чеснот і благородних вчинків, плекальниця пошанівку рідної мови, народних звичаїв, традицій, свят, обрядів, символів, побутової і громадської культури. Національна психологія й характер, духовний світ українця, менталітет теж формуються у родинному колі.” [73, с. 118].

Схожу ідею відстоював у своїх працях і О. Духнович, вважаючи, що батьки повинні виховувати дітей на користь суспільства, а головна мета сімейного виховання полягає у тому, щоб «дати дітям здоровий розум, добрий звичай і волю». [20, с. 3]. І хоча більш сучасні дослідники до факторів формування особистості дитини відносять все більше і більше чинників: школу, зовнішнє середовище, церкву, суспільство тощо, – однак родина, як і раніше, займає перше місце [39].

Отже, повертаючись до переліку засобів народної культури на основі народних традицій та звичаїв Л. Грицик виділяє такі основні педагогічні характеристики та властивості українських народних традицій і обрядів (рис. 2.3.) [14]:

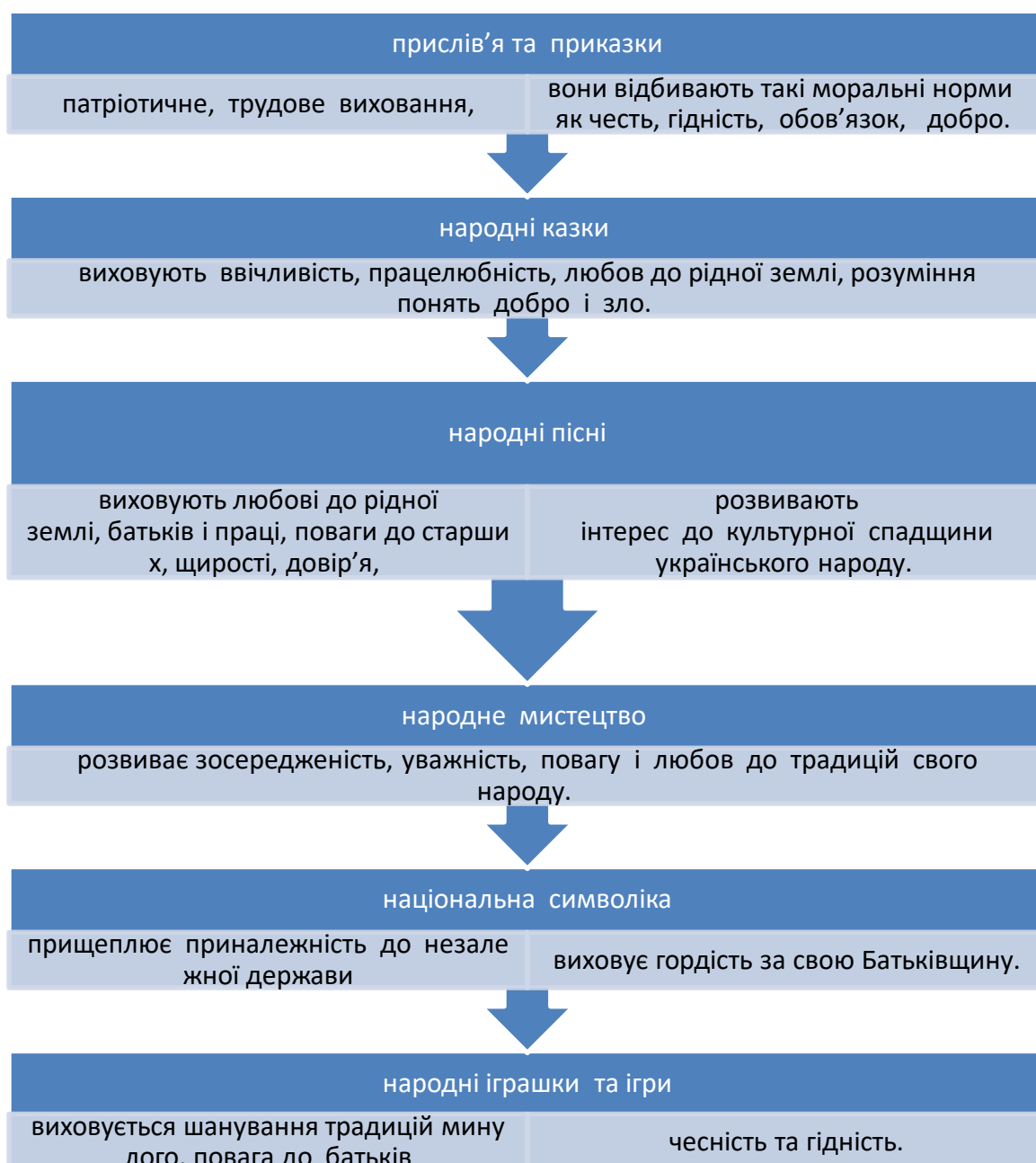


Рис. 2.3. Педагогічні характеристики та властивості українських народних традицій і обрядів (за Л. Грицик)

Отже, виховання на основі традицій та звичаїв народу становить суть народного виховання. Педагогічний вплив з урахуванням національних особливостей народу становить суть народної педагогіки, котра приділяє велику увагу збереженню рідної мови, усної народної творчості, фольклору, свят, обрядів, символів, збереженню і примноженню національних традицій, звичаїв, народного мистецтва. Такі педагогічні знання є не просто виявом

патріотизму педагога, а радше науково обґрунтованою системою цілеспрямованих педагогічних впливів на дитину в процесі навчання, в ході засвоєння котрої вона переймає та інтегрує в свою особистість національну психологію свого народу.

2.2. Етнопедагогіка в системі підготовки майбутнього вчителя

Світова і вітчизняна педагогічна наука завжди віддавала належне народним виховним традиціям. Уважне вивчення народної педагогіки переконує в тому, що найбільш прогресивні педагогічні ідеї класичної педагогіки, які є провідними у вихованні і в наш час (природовідповідність, культуровідповідність, зв'язок з життям, трудовий характер виховання у досягненні поставленої мети, рідна мова навчання як передумова успішного розвитку дитини), - все це результат наукового осмислення, обґрунтування на основі новітніх досягнень у різних галузях знання про людину, її вікові особливості, її духовну сутність надбань народної педагогіки.

У процесі історичного розвитку у кожного народу відшліфовувалися етнопедагогічні традиції [76], а система знань, яка об'єднує народнопедагогічні знання з яскраво вираженим етнічним забарвленням становить зміст етнопедагогіки як наукової дисципліни [67]. Народним педагогічним знанням віддавали належне багато зарубіжних вчених серед яких Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, Д. Дістервег, Дж. Дьюї та ін.

Так, Дж. Дьюї, котрий започаткував прагматичну педагогіку (педагогіку дій) на теренах США в XIX ст., наголошував на важливості зближення виховання з життям, поєднання навчання з вихованням у процесі виконання конкретних практичних дій. Він вважав, що первинним та найважливішим осередком життя дитини є сім'я, родина, а тому навчальні

заклади повинні функціонувати за прототипом сімейного устрою, норм, правил та цінностей [56, с.119]. Дж.Дьюї наголошував на навчанні, яке було б в повній відповідності з законами справжньої науки та в єдності з національними ідеями гуманістичними принципами [12, с.120].

В цей же час на території Європи, зокрема, в Німеччині, виник філантропічний напрям педагогіки, котрий базувався на ідеях Ж.-Ж.Руссо, Я.А. Коменського та Й.Г.Песталоцці [35, с. 274]. Вважаючи, що мета виховання — підготовка корисних людей для суспільства, послідовники цього напрямку в педагогіці проводили навчання на природі, а в самому навчальному процесі велика увага приділялася фізичному, розумовому, моральному вихованню, трудовому навчанню, наочності у навчанні, удосконаленню методів навчальної роботи, врахуванню інтересів і вікових особливостей дітей [26, с.170].

Педагогічні погляди Ф. Дистервега полягали в тому, що він вбачав головну мету виховання гармонійному розвитку всіх можливих задатків людини та з урахуванням трьох принципів: природовідповідності, культуровідповідності та самодіяльності. [35]. Принцип культуровідповідності, на думку Д. Діствергера, полягає у тому, щоб у процесі виховання, який відбувається в умовах певного часу й місця, передавати молодому поколінню досягнення культури даної історичної епохи, особливо культури його батьківщини. Саме реалізація цього принципу в системі виховання надає йому соціально-історичного характеру [21, с.85]. Що ж до вітчизняної науки, то ідеї народної педагогіки яскраво простежуються у поглядах Г. Сковороди, О. Духновича, С. Русова, К.Д. Ушинського, Л. Українки, І. Огієнка та ін..

Вперше на означення системи емпіричних педагогічних знань термін “народна педагогіка” вжив О. Духнович. В умовах національного поневолення українського населення Закарпаття, його насильницької мадяризації О. Духнович спрямовує вчителів народних шкіл на використання в початково-виховному процесі набутоків народної педагогіки, місцевих

виховних традицій. Він рекомендує вчителям залучати дітей до відзначення народних свят, обрядів [20].

Ідею народності виховання науково, з опорою на психологію, обгрунтував К. Д. Ушинський. Цю ідею розвинули і вказали шляхи її реалізації в умовах денационалізації українців в Україні Б. Грінченко, С. Русова. Акцент на духовності у формуванні людської особистості з опорою на народні традиції роблять у своїх працях Г. Ващенко [8] та І. Огієнко [44].

Особливо цікавими є погляди на народну педагогіку Г. Сковороди. Хоча його філософія і має дещо несистемний характер, однак в ній чітко виражені риси української ментальності. Свої твори Г. Сковорода писав на основі традицій староукраїнської писемної лірики, а згодом сам став творцем, основоположником традицій української культури, створював свої філософські діалоги, трактати, притчі та проповідував своє філософське вчення. Г. Сковорода вважав, що пізнання неможливе без навчання, яке є основою популяризації культурних традицій. Його любов до навчання послужила стимулом для розробки власної концепції народної педагогіки. [27, с. 74] та зробила вагомий внесок у формування системи традицій української культури [81].

Ідеї збереження національної ідентичності через навчання підтримувала також Л. Українка. Вона наголошувала на важливості рідної мови для розвитку та збереження нації, вагомості українознавчого компоненту у вихованні, вагомості у національному вихованні українця християнського чинника [13, с.392].

Л. Українка видяліла два найважливіших чинники в процесі виховання дитини: сім'ю та вчителів. Сім'ю поетеса вважала незамінним чинником формування особистості в єдності з народними традиціями та звичаями, а метою сімейного виховання називала формуванні громадянина-борця. Вчитель в народній школі відгравав не менш важливу роль в процесі

виховання дитини [34]. А фінальним фактором формування національної свідомості Л.Українка вважала саме народну творчість, передусім, творчість кобзарів та думи [37].

Отже, питання збереження національних основ у вихованні молодих поколінь було упродовж віків важливим і актуальним, насамперед, в умовах іноетнічного поневолення українців. Ідея освіти та виховання на засадах народної педагогіки активно підіймалась у педагогічній пресі, в діяльності товариств “Просвіта”, “Руського товариства педагогічного”, “Рідна школа”, а також в працях «Руської трійці», жінок-подвижниць народного шкільництва та дошкілля Н. Кобринської, У. Кравченко, К. Малицької та ін., постійно акцентувалась увага на нерозривній єдності народнопедагогічних традицій з усією культурою народу, їхньому взаємозв’язку і взаємній зумовленості [68].

Найвидатніші українські педагоги ХХ ст., такі С. Русова, Г. Ващенко, І. Огієнко, А. Макаренко та ін. також віддавали належне народним виховним традиціям. Привернув увагу всієї світової педагогічної громадськості до питання духовності у вихованні молодих поколінь видатний педагог ХХ ст. В. Сухомлинський. У своїх працях він доводить благодатність впливу на душу дитини надбань народної педагогіки, її ідей і засобів, їх неперехідної вартості у формуванні благородної, творчої особистості., підкреслює залежність гармонійного розвитку дитини від використання таких традиційних засобів виховання дітей, як казка, загадка, гра та ін [68].

Інтерес до народної педагогіки зберігається і крізь усе ХХ ст. Так, в 60–80-ті роки ХХ ст. він проявляється у формі опору до безликісті та бездуховності стилю виховання, що заохочувався в системі СРСР. Саме в цей час починає досліджуватись українська етнопедагогіка, ще більше зростає увага до українського фольклору як складової традиційно-народної системи виховання [65]. Так, М. Г. Стельмахович пише працю “Українська народна педагогіка”, де показує шляхи ефективного застосування засобів української народної педагогіки в родинному та

громадському вихованні [73]; Є. І. Сявавко узагальнює ідеї української етнопедагогіки, виокремлює регіональні особливості народної педагогіки українців [69]; Б.М. Ступарик у своєму посібнику для студентів вказує на потребу в осмисленні, засвоєнні і впровадженні у навчально-виховну практику всіх прогресивних ідей вітчизняної педагогіки, в тому числі й народної, з метою формування всебічно розвиненої творчої особи в сучасних умовах [66].

Як показує аналіз проведений, Є. І. Сявавко, більшість сучасних навчальних програм з педагогіки у середніх спеціальних та вищих навчальних закладах передбачають засвоєння студентами інформації про традиції народної педагогіки, в рамках загального курсу педагогіки або в межах спецкурсів з етнопедагогіки [70]. Таке ознайомлення студентів з етнопедагогікою переконує їх у важливості майбутньої професії – учителя, вихователя, збагачує майбутніх педагогів неперехідними цінностями про формування людської особистості. Так, у процесі вивчення курсу педагогіки майбутній вихователь повинен добре усвідомити свою місію в суспільстві та усвідомити відповідальність за покращення ситуації щодо відновлення патріотизму й народних виховних традицій, переконатись, що ідеї народної педагогіки не є результатом розпоряджень офіційних державних інституцій, а перевірені практикою, реальним досвідом науковців, педагогів-практиків та самим народом [68].

Окрім того, студент має досконало познайомитись не лише з теоретичними концепціями та підходами в поглядах різних народних педагогів минулого, але й на практиці дізнатися про способи, методи та засоби для сприяння гармонійного розвитку особистості свого вихованця, розуміння психології дитини та місця й ролі народних традицій в цьому процесі.

Є. І. Сявавко [68] пропонує будувати курс педагогіки таким чином, щоб вже на першій лекції (“Предмет і завдання педагогіки”) студент дізнався про те, що джерелом ключових термінів

педагогіки («виховання», «навчання», «урок», «уміння», «навички», «освіта») є саме народно-побутова лексика, про становлення ідей української народної педагогіки, про неоціненну скарбницю простих і мудрих засобів впливу на людську особистість відповідно до вікових особливостей тощо [77], про внесок саме вітчизняних вчених у підтримку та розвиток народної педагогіки в контексті історії українського народу [50] тощо. Також Є. І. Сявакко наголошує, що такий процес ознайомлення студентів з педагогічними надбаннями рідного народу має бути системним, послідовним [68].

Отже, проблема зв'язку традицій і інновацій у підготовці сучасного педагога є і залишається надалі серед найактуальніших на сучасному етапі розвитку суспільства. Етнопедагогіка як система знань, що об'єднує народно педагогічні знання етнічного характеру займала, займає і повинна надалі займати одне із провідних місць в системі підготовки майбутнього вчителя. Вивчення цієї дисципліни в процесі підготовки студентів педагогічних навчальних закладів має відбуватись реально, мати системний характер та неодмінно включати компонент внутрішньої роботи студента над собою.

Висновки до розділу 2

На психологію людини та виховання справжнього почуття приналежності до конкретного народу мають вплив багато чинників, однак справжню впливову силу має саме виховання на основі традицій та звичаїв народу, або народне виховання. Народні педагогічні знання є не просто виявом патріотизму педагога, а становлять цілісну систему науково обґрунтованих педагогічних впливів на дитину в процесі навчання, в ході засвоєння котрої вона переймає та інтегрує в свою особистість національну психологію свого народу.

Педагогічний вплив з урахуванням національних особливостей народу становить суть народної педагогіки та послуговується різними засобами народної культури: рідною мовою, фольклором, святами, обрядами, символами та атрибутами, народним мистецтвом, ремеслами та промислами, працею, прислів'ями та приказками, народними правилами взірцевої поведінки, казками, дитячими іграми та іграшками та ін.

Народним педагогічним знанням віддавали належне багато зарубіжних (Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, Д. Дістервег, Дж. Дьюї) та вітчизняних вчених (Г. Сковорода, О. Духнович, С. Русова, К.Д. Ушинський, Л. Українка та ін.), в педагогічних поглядах яких і відображались ті чи інші положення, що з часом перетворились в наукову дисципліну – етнопедагогіку.

Етнопедагогіка як система знань об'єднує народно педагогічні знання етнічного характеру та займає провідне місце в системі підготовки майбутнього вчителя. Вивчення цієї дисципліни в процесі підготовки студентів педагогічних навчальних закладів має відбуватись ретельно, мати системний характер та неодмінно включати компонент внутрішньої роботи студента над собою.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ПРОГРАМ В ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ ЯК ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

3.1. Формування етнокультурної компетентності студентів педагогічного ВНЗ

На етапі реформування сучасної вищої школи виникла суперечність між рівнем традиційної підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності та новими вимогами суспільства до випускників педагогічних ВНЗ. Ці вимоги зумовлені необхідністю активного використання майбутніми фахівцями спеціальних знань, зокрема, з етнопедагогіки, та розв'язання з їх допомогою нових соціально-педагогічних завдань. У зв'язку з цим виникає необхідність підготовки педагогів до роботи в поліетнічному середовищі. Метою такої підготовки є формування етнокультурної компетентності студентів педагогічного вищого навчального закладу в умовах поліетнічного середовища.

У психолого-педагогічній літературі етнокультурну компетентність визначають як необхідну сукупність особистісних якостей педагога, яка включає високий професіоналізм, знання, вміння й навички, що дозволяють вільно використовувати етнопедагогічні засоби в етнокультурному середовищі. Тобто це – засіб передачі культурно-педагогічного досвіду від одного покоління етносу до іншого, носієм якого є педагог як особистість та індивідуальність (Н.Арзамасцева В.Забреєва, Н.Саловкова та інші) [74]. З огляду на це етнокультурна компетентність сучасними дослідниками розглядається як складне інтегроване поняття, яке включає в себе теоретичну і практичну готовність до педагогічної діяльності в поліетнічному соціумі. Формування етнокультурної компетентності студентів вищої школи можливе

за умов створення та впровадження програми виховання національної самосвідомості та культури міжнаціонального спілкування студентів; оволодіння студентами основами етнокультури й етнопедагогіки; включення елементів етнокультури до змісту дисциплін та педагогічної практики; створення наукових гуртків та проблемних груп для поглибленого вивчення етнокультури [74, с.243].

З метою підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх вчителів, як цього вимагає перебудова вищої школи та становлення української національної школи, слід активніше використовувати досягнення народної педагогіки у педагогічному процесі, оскільки народна педагогіка – невичерпне джерело навчально-виховної мудрості, народних знань і досвіду. Вона об'єднує такі важливі компоненти, як дитинознавство, родинознавство, сімейне виховання. Всі ці компоненти практичного людинознавства мають свій вияв саме в спілкуванні.

Етнопедагогічна діяльність – творчість, завдяки якій індивід нагромаджує певні морально-етичні цінності. Суть самовдосконалення індивіда з точки зору етнопедагогіки виходить з традиційного зразка (через слово, спілкування, традиційне дійство, побутову дію тощо) і спрямовується на його втілення. Етнопедагогічна дія не тільки веде до вдосконалення, а й породжує досконалість. На думку сучасних науковців, етнопедагогіка повинна стати ключовим компонентом у системі формування етновиховного простору сучасного вищого навчального закладу.

Засоби етнопедагогіки виконують функцію єдності і взаємодії виховання та навчання зі стимулюванням розвитку всіх професійно-педагогічних здібностей за допомогою таких чинників, як сприймання, мотиваційна діяльність, усвідомлення через поєднання нового і старого в народних традиціях і обрядах, відтворення через неодноразове повторення обрядової діяльності за взірцем, творча діяльність через наукову дію та рольові дійства [42, с. 5].

Отже, етнокультурна компетентність студентів педагогічного ВНЗ є необхідною умовою майбутньої успішної діяльності педагога в полікультурному суспільстві та на етапі реформування сучасної вищої школи.

3.2. Методична система психолого-педагогічної підготовки викладача ВНЗ

Історія та теорія педагогічної науки свідчить, що освітній процес може будуватися на різних основах, мати різні цілі і засоби їх досягнення. Це відображено як в різноманітності форм конкретних педагогічних дій і відносин, так і в практичній незорій безлічі педагогічних концепцій, теорій, технологій і методик. Спроби системного їх осмислення нерозривно пов'язані з розробкою концептуальних моделей освітнього процесу.

Базова ідея, на якій, на нашу думку, має ґрунтуватися сучасна професійна психолого-педагогічна підготовка викладача ВНЗ, передбачає два основні аспекти (рис. 3.1.).

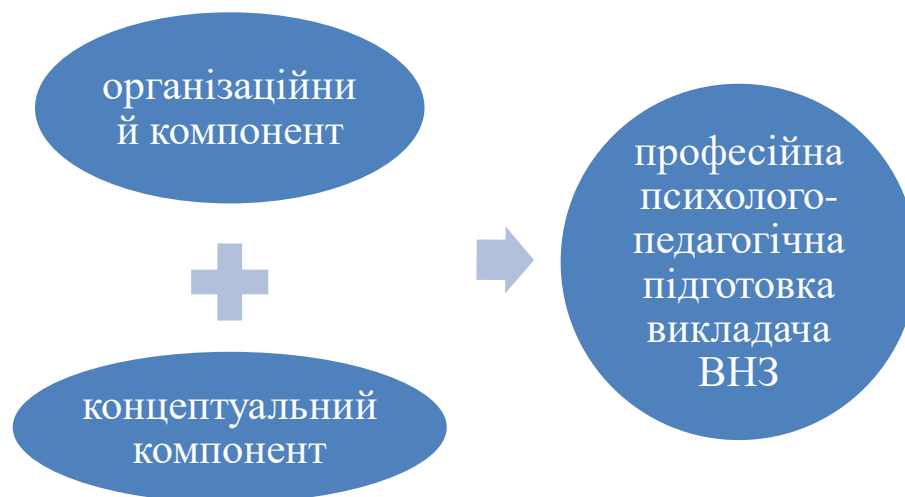


Рис. 3.1. Базові елементи в системі психолого-педагогічної підготовки викладача ВНЗ

Перший — це організаційний аспект. Майбутній педагог вищої школи відповідно до діючого законодавства (ст. 48 Закону України «Про вищу освіту») повинен отримати спеціальну професійну психолого-педагогічну освіту. На рівні практичної реалізації ступеневої освіти проблема фахової психолого-педагогічної підготовки викладачів ВНЗ на сьогодні залишається більшою мірою невирішеною, оскільки зміст галузевих стандартів освітньої підготовки магістрів й аспірантів більшості спеціальностей зорієнтований переважно на спеціальну підготовку. Чи не єдиною спеціальністю, що передбачає професійну підготовку викладача ВНЗ за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр», є спеціальність 8.000005 — педагогіка вищої школи, котра, згідно з Переліком напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, віднесена до специфічних категорій.

Другий — це концептуальний аспект. Зміст професійної психолого-педагогічної підготовки має бути зорієнтований не тільки на традиційний «знанєвий» підхід (Н. Кузьміна, Н. Тализіна, О. Бодальов, В. Сластьонін, А. Деркач, О. Абдуллін, В. Адольф, Л. Анциферова, Т. Семенюк, Н. Гузій, Ю. Фокін, В. Введенський, О. Коржуєв, В. Попков, А. Москаленко та ін.), а й на організацію освітнього середовища процесуально, створенні умов для постійної професійної самоорганізації майбутніх педагогів вищої школи: постійний рух від самопідготовки до самореалізації, рефлексії результатів самовираження і вихід на новий, більш високий рівень особистісної та професійної самоорганізації.

Сталість цього процесу в поєднанні з певним психолого-педагогічним змістом забезпечить усвідомленість особистістю концептів професійної підготовки та особистісну відповідальність за ефективність результатів майбутньої викладацької діяльності. Причому викладач отримає необхідні знання, досвід і навички самостійної роботи, а також оволодіє певним механізмом (методом) професійної самоорганізації, який він у подальшому зможе «передавати» студентам. У нього сформується вміння ставити різні за

масштабністю педагогічні завдання і розробляти методи їх вирішення, оптимально структурувати навчальний матеріал, оцінювати ступінь досягнення поставлених цілей тощо.

Отже, психолого-педагогічна підготовка викладача ВНЗ потребує комплексних психолого-педагогічних форм і методів навчання, що передбачають як активізацію й підтримку процесів самоорганізації особистості, так і змістовне їх «наповнення».

Варто зазначити, що цінність формування знань та вмінь у межах навчального предмета звужує можливості професійного розвитку педагога порівняно з цінністю формування здатності переходити від знання до знання, від уміння до вміння і, тим паче, цінності формування особистісних якостей, необхідних для самовдосконалення в навчальному процесі та професійній діяльності.

Теоретичний аспект підготовки відповідно до зазначеного переліку навчальних дисциплін (психолого-педагогічний зміст) більшою мірою має бути зорієнтований на формування орієнтовної основи дій (за П. Гальперінім) у професійній самоорганізації майбутнього викладача ВНЗ. Незважаючи на те, що зазначена спеціальність є специфічною категорією, організація процесу професійної підготовки на базі магістратури має здійснюватися згідно з нормативними положеннями, що здебільшого визначають основні форми і методи навчання [1].

Традиційними у ВНЗ є такі форми організації навчання: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, та такі види навчання: лекція, лабораторне, практичне семінарське, індивідуальне заняття, консультація. Традиційними є й основні методи навчання, що представлені в науковій літературі в різних класифікаціях з урахуванням їх практичних функцій і можливостей організації навчальної взаємодії педагога і студента:

- на основі джерела отримання інформації (Є. Голант, Д. Лордкіпанідзе, Є. Перовський та ін.);

- відповідно до призначення методів і характеру дидактичних цілей (М. Данилов, Б. Йосипов та ін.);
- згідно з характером пізнавальної діяльності (І. Лернер, М. Скаткін);
- відповідно до специфіки матеріалу, що вивчається, і форм мислення;
- відповідно до логічних методів суспільно-історичного пізнання та ін. [51, с.187].

Традиційна система освіти більшою мірою передбачає орієнтацію на «середнього» студента (беручи за основу критерій вихідного рівня підготовки). Однак, як свідчить практика, контингент майбутніх педагогів вищої школи має свою специфіку: різні спеціальності за фахом (від гуманітарної, в т. ч. педагогічної, до технічної освіти); різний досвід роботи у ВНЗ (від його відсутності до педагогічного та науково-педагогічного стажу більше 20 років); різний науковий рівень (від вчорашніх студентів до кандидатів наук і докторів) тощо. Все це зумовлює застосування нетрадиційних активних форм і методів організації навчального процесу в сучасному ВНЗ.

Відтак, впровадження форм і методів активного навчання є одним із найперспективніших шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів, оскільки це активізує мислення, забезпечує довготривалість навчального процесу й самостійне творче вироблення рішень, а також реалізацію основних принципів ефективної взаємодії педагога й студента [60, с. 66].

Як показали результати здійсненої Г. Щедровицьким та О. Анісімовим експериментальної роботи з підготовки майбутніх фахівців вищої школи, для формування їх психолого-педагогічної компетентності найбільш ефективними є гармонійне поєднання традиційного підходу до організації навчання з такими активними формами і методами роботи, як психобіографічний метод, тренінги професійної рефлексії та гра, а саме

(моделювання гри та організаційно-діяльнісна гра), які нині набули широкого розвитку в науковій практиці.

Психобіографічний метод належить до генетичних методів дослідження особистості, що спрямовані на виявлення змін професійного розвитку особистості протягом тривалого часу. Біографічний метод у психології, на думку його засновника Б. Ананьєва, — це збирання та аналіз даних про життєвий шлях людини як особистості та суб'єкта діяльності; це метод, який оперує відомостями про об'єктивні події та суб'єктивні переживання особистості в різних життєвих ситуаціях, на основі яких можливо зробити висновок про характер, самосвідомість, життєву спрямованість і життєвий досвід особистості [1, с. 310].

Використання психобіографічного методу під час професійної підготовки викладачів є доцільним, оскільки він:

1) дозволяє розглянути динамічний процес професійного становлення викладача ВНЗ на всіх його стадіях, ступінь усвідомленості власного професійного шляху (професійних намірів, вибір майбутньої професії, план кар'єри тощо);

2) має корекційно-розвивальний ефект, тобто активно впливає на особистість, що дозволяє ініціювати процес розвитку завдяки рефлексивному аналізу свого минулого та теперішнього, усвідомлення власного «професійного Я»;

3) створює умови для самопізнання особистості, аналізу досвіду реалізації власного «професійного Я», етапів професійного становлення. Рефлексивне дослідження свого професійного шляху сприяє більш успішному професійному розвитку фахівця у майбутньому. Як зазначав О. Леонт'єв, «щось одне у минулому вмирає, позбавляється свого смислу, інше відкривається у зовсім новому світі й набуває нового небаченого раніше значення» [36, с. 216];

4) створює умови для усвідомлення професійних намірів, проектування власного професійного майбутнього, професійної стратегії життя тощо [16, с. 295].

Ще одним дієвим методом в процесі формування психолого-педагогічної компетентності мабутніх фахівців вищої школи є тренінг професійної педагогічної рефлексії як один із фундаментальних методів активного навчання й психологічного впливу, що реалізується в процесі інтенсивної групової взаємодії. Серед його переваг виділяють такі:

- серед багатьох методів групові форми психологічної роботи, на думку багатьох авторів (К. Рудестам, Л. Петровська, О. Бодальов, А. Осипова, Е. Симанюк, О. Прутченков та ін.), є найбільш ефективними порівняно з індивідуальною формою роботи;

- актуалізація механізму рефлексії є невід’ємною складовою будь-якого тренінгу (адже принцип рефлексії власної поведінки та рефлексії поведінки інших є обов’язковим) і саме в умовах групової роботи можливий розвиток усіх її форм;

- тренінг як групова форма роботи забезпечує активізацію як індивідуальної, так і групової рефлексії, причому усіх її типів з позиції:

- 1) часової спрямованості — ретроспективної та проспективної, ситуаційної;

- 2) змістовної спрямованості — інтелектуальної, особистісної та комунікативної, кооперативної;

- 3) усвідомленості професійного досвіду — арефлексивності (закритості для усвідомленого відображення, розуміння) необхідної для отримання нового досвіду і власне рефлексивності;

- у тренінговому процесі відбувається рефлексивно-реконструктивна діяльність в усіх його учасників, тобто рефлексія рефлексії, що є найскладнішою, проте найбільш розвинутою формою мислєдіяльності (Г. Щєдровицький). Груповий тренінг є найбільш ефективним, ергономічним та природним методом розвитку рефлексії загалом і професійної педагогічної

рефлексії зокрема, що доведено у працях С. Степанова, І. Семенова, Е. Зеєр, Е. Симанюк, В. Метаєва й ін.;

– тренінгові технології навчання нині стали невід’ємними складовими освітнього процесу у вищій школі, тож отримання індивідуального тренінгового досвіду для майбутніх викладачів вкрай необхідне;

– тренінг є тим засобом, який найбільше сприяє усвідомленню особистістю власної «Я»-концепції, її корекції завдяки постійно актуалізованій рефлексії, створенню рефлексивного середовища;

– тренінгова форма заняття реалізує принцип активності суб’єктів освітнього процесу, принцип вільного вибору форм та видів взаємодії, можливості самостійного прийняття рішення стосовно власної діяльності, що є основними положеннями особистісного підходу в післядипломній освіті.

Важливою особливістю групового тренінгу як методу навчання є така взаємодія учасників, що перетворює звичайну групу викладачів у наочну модель різноманітних професійно-педагогічних і соціально-психологічних явищ і процесів, у дослідницький полігон для їх вивчення або практичної лабораторії, для корекції і розвитку. Зрозуміти і засвоїти закономірності професійної взаємодії викладача і його студента, виникнення в результаті довготривалої професійної комунікації особистісних та професійних змін викладачів найбільше ефективно вдається на практичних заняттях у формі групового тренінгу, де моделюються теоретичні положення науки, досліджувані іншими методами [86, с.93].

Одним із базових компонентів технології психолого-педагогічної підготовки майбутнього викладача ВНЗ є також організаційно-діяльнісна гра (ОДГ). Серед її переваг є те, що:

по-перше, ОДГ є формою практичної реалізації системомислиневої та системомиследіяльної методології, яка дозволяє здійснювати проблематизацію, формувати проблеми, а не брати їх з історії, і вирішувати їх. Мислення без практики неймовірно обмежене, воно «висихає» [85, с. 74].

По-друге, ще на початку 1970-х років склалось чітке розуміння того, що методологія – це не вчення про засоби й методи мислення і діяльності, а «форма організації і в цьому сенсі «рамка» всієї мислєдіяльності і життєдіяльності людей, що методологію не можна передавати як знання або набір інструментів від однієї людини до іншої, а можливо тільки вирощувати, включаючи людей в нову для них сферу методологічної мислєдіяльності і забезпечуючи їм там повну і цілісну життєдіяльність» (Г. Щєдровицький). Це й забезпечує ОДГ.

По-третє, теоретичні й експериментальні дослідження показали, що організаційна форма колективної мислєдіяльності ОДГ може бути ефективним засобом і методом у підвищенні кваліфікації, підготовці та перепідготовці спеціалістів і керівників різних сфер, навчання і виховання студентів і учнів. На думку науковців, ОДГ властиво те, що вона є соціокультурним прототипом життєдіяльності і комунікації: може бути основою для проектування і організації освітнього простору і педагогічних комунікацій (О. Попков, І. Проскуровська); в ній максимально відображається вся парадигма критеріїв методології для постановки та вирішення завдань і проблем; вона забезпечує умови для мобілізації різноманітної і високорівневої готовності всіх психічних механізмів особистості, поєднує всі типи взаємодії (мислиневорефлексивну, спілкування, комунікативну, ідентифікаційну й ін.), що забезпечує і прискорює професійно-особистісний розвиток (О. Анісімов).

По-четверте, на відміну від більшості інших ігрових форм, ОДГ має свої характерні особливості, які надають їй певних пріоритетів у контексті активізації процесів і механізмів, що забезпечують психолого-педагогічний розвиток педагога (мислєдіяльність, рефлексія, процеси самоорганізації: самопідготовка, самореалізація, самоствердження):

– переводить людину з режиму функціонування, до якого вона пристосувалася і в якому живе, в режим розвитку, не лише створює

механізми безперервного розвитку особистості, а й закладає в неї цю властивість;

– на всіх етапах підготовки і проведення розглядається як самодіяльна, самоорганізуюча й саморозвиваюча система, що є основними принципами організаційної роботи (принцип трьох «С»);

– зорієнтована на вирішення проблем, а не завдань. Проблема відрізняється від завдання тим, що не має способу вирішення. Людина звикла вирішувати завдання, цього її навчали у школі та ВНЗ, а аналізувати ситуацію та формулювати проблеми — цього не вчили, хоча в реальній професійній діяльності особистість більшою мірою має справу з проблемами, а не завданнями;

– надає усвідомленості діям особистості в процесі розвитку і пошуку адекватних форм, забезпечує функцію методологічної роботи як особливої форми, що замикає мислення і діяльність, тобто принципово нового способу соорганізації нашого мислення і нашої практики [85, с. 70];

– спрямована на закріплення стратегії розвитку особистості та її миследіяльності, як загального методу вирішення різних проблем. Треба зазначити, що робочою метою ОДГ більшою мірою є не власне гра, а організація певних процесів мислення, діяльності й миследіяльності.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище можемо зробити висновок, що професійна педагогічна підготовка викладача ВНЗ на базі магістратури потребує змістовного та процесуального підходів до організації навчально-виховного процесу, що передбачає поєднання в собі таких видів, форм і методів навчання, котрі передбачають як активізацію та підтримку процесів самоорганізації особистості, так і змістовне їх «наповнення». Як показав аналіз експериментальних досліджень науковців, психолого-педагогічна підготовка майбутніх викладачів ВНЗ є найбільш ефективною на основі гармонійного поєднання в єдиному комплексі традиційних для вищої школи та нетрадиційних, активних форм та методів навчання. Реалізація в процесі професійної підготовки вказаного комплексу методів забезпечує

необхідні умови для активізації самостійної роботи магістрантів, що займає значне місце в освітньому процесі.

3.3. Аналіз сучасних освітньо-професійних програм у педагогічних ВНЗ (на прикладі Закарпаття)

Пошук та аналіз сучасних освітньо-професійних програм підготовки спеціалістів різних освітніх рівнів не випадково ми проводимо саме на прикладі ВНЗ Закарпатської області. Як відомо з аналізу літератури, проведеного в попередніх розділах, саме на цій території України вперше виник термін «народна педагогіка», введений О. Духновичем ще в ХІХ ст. [20]. Ще один аспект актуальності такого дослідження полягає у тому, що історично територія Закарпаття так чи інакше зазнавала впливу сусідніх країн – Угорщини, Словаччини та Румунії. В таких умовах саме використання народної педагогіки та місцевих українських виховних традицій задля збереження національної самобутності українського народу було ключовим.

Педагог як взірць та носій народних виховних традицій для підростаючого покоління несе почесну місію у відновленні та збереженні етнокультурних особливостей свого народу. Відтак формування у нього етнокультурної компетентності протягом навчання в педагогічному ВНЗ є одним із ключових завдань та відповідальністю навчального закладу.

Таким чином, суть поточного аналізу сучасних (2019-2020рр.) освітньо-професійних програм (ОПП) підготовки спеціалістів різних освітніх рівнів ВНЗ Закарпаття (Мукачівський державний університет та Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ) полягає у встановленні частки предметів етнокультурного, етнопедагогічного, культурного, національного та педагогічного спрямування в загальному обсязі програм та дисциплін, що вивчаються протягом періоду навчання студента педагогічної спеціальності та визначенні частки відповідних етнокультурних компетентностей в

загальній структурі навчальних компетентностей майбутнього спеціаліста й очікуваних результаті навчання (весь перелік ОПП з посиланнями на відповідні інтнет-ресурси подано в Додатку Б).

Аналіз ОПП підготовки бакалаврів («Початкова освіта», «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Початкова освіта та психологічний супровід освітньої діяльності», «Початкова освіта і соціальна педагогіка», «Початкова освіта, експертиза і аудит освітньої діяльності», «Середня освіта (Мова та література (англійська))», «Середня освіта (Музичне мистецтво)», «Професійна освіта (Економіка)», «Професійна освіта (Дизайн)», «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)») та магістрів («Дошкільна освіта», «Початкова освіта») в Мукачівському державному університеті показав, що в цілому формуванню етнокультурних компетентностей та вивченню предметів етнокультурного, етнопедагогічного, культурного, національного та педагогічного спрямування в загальному обсязі програм та дисциплін на перелічених спеціальностях присячено більше уваги, ніж в Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці II (магістр, «Початкова освіта»). На основі проведеного аналізу (дет. див. Додаток В) ми виокремили найбільш важливі та часті компетентності та очікувані результати навчання в цих ВНЗ (табл.3.1.):

Таблиця 3.1.

Перелік компетентностей та очікуваних результатів навчання в контексті етнокомпетентності

Компетентності	Результати навчання
<i>Мукачівський державний університет</i>	
Здатність до вільного спілкування і співпраці державною та рідною мовами (усно і письмово)	Уміння враховувати процеси соціального розвитку суспільства, правові засади та етичні норми у педагогічній діяльності вчителя початкової школи
Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і	Володіння сучасними уявленнями про тенденції, закономірності розвитку загальної педагогіки, їх органічну єдність і водночас специфіку, пріоритети вітчизняної педагогічної думки, її вплив на розвиток освіти в інших країнах

технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	
Здатність до національно-патріотичного виховання дітей раннього і дошкільного віку (любов до Батьківщини, рідної мови, рідного міста; інтерес і повага до державних символів України, національних традицій, звичаїв, свят, обрядів).	Налагоджує духовну спільність, співпереживання та співпрацю учнів, вихованців, ефективно працює в мистецькому просторі учнівського та педагогічного колективів освітніх закладів, інших мистецьких об'єднань.
культурологічна—здатність і готовність вдосконалювати й розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, домагатися морального та фізичного вдосконалення своєї особистості: володіння державною й іноземною мовою у професійному спілкуванні.	Розуміє значущість культури і мистецтва для виховання і розвитку особистості, демонструє розуміння цінностей здобутків світової і вітчизняної культури, здатний керуватися у своїй діяльності сучасними принципами полікультурної толерантності, діалогу і співробітництва.
Здатність до цінування та повага до різноманітності і мультикультурності; надання рівних можливостей учням різних національностей та різних розумових здібностей, толерантне ставлення до їхньої культурної спадщини, індивідуальних особливостей. Знання найвидатніших культурних здобутків України; уміння застосовувати культурологічні знання на практиці; естетичний досвід.	Здатний аналізувати й вирішувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на підставі сформованих ціннісних орієнтирів, визначати власну соціокультурну позицію в полікультурному суспільстві, бути носієм і захисником національної культури.
Використовує гуманістичний потенціал рідної й зарубіжної літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.	Розуміти історію та закономірності розвитку дошкільної освіти. Аналізувати педагогічні системи минулого та творчо трансформувати їх потенціал у сучасний навчально-виховний простір закладу дошкільної освіти.
Забезпечує діалог культур у процесі вивчення англійської мови та зарубіжної літератури, створює умови для міжкультурної комунікації	
Здатність до аналізу та оцінки сучасних соціальних, освітніх і культурних процесів та явищ, утвердження національних і гуманістичних ідеалів, демократичних цінностей, етнокультурних традицій національних спільнот.	
Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.	
Здатність до іншомовного професійного спілкування в умовах полікультурного середовища	
<i>Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II</i>	
Формування культурного середовища щодо задоволення освітніх	-

потреб регіону	
----------------	--

Відсотковий аналіз даних свідчить, що загальна частка згаданих вище компетенцій та результатів навчання становить понад 8-10% та 4,7% відповідно у загальному профілі майбутнього спеціаліста.

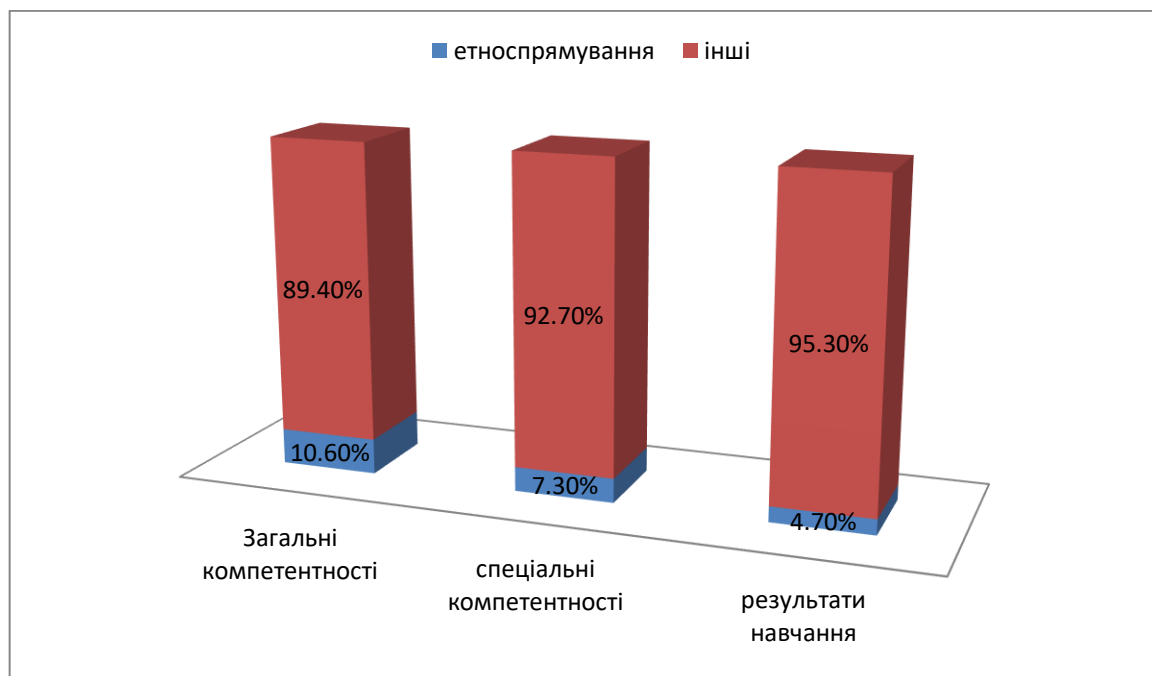


Рис. 3.2. Результати аналізу частки етнокультурних та етнопедагогічних компетенцій і результатів навчання в профілі майбутнього спеціаліста-педагога

Відтак, в профілі майбутнього спеціаліста-педагога в обох ВНЗ Закарпаття, котрі здійснюють підготовку за цим напрямком порівняно незначна увага приділяється формуванню загальної та спеціальної етнокультурної компетентності, що відповідно в ще меншій частці відображається в очікуваних результатах навчання (рис. 3.2.).

Водночас, аналіз освітньо-професійних програм підготовки, облік навчального часу та вагомості навчальних дисциплін етнокультурної, етнопедагогічної, культурного, національного та педагогічного спрямування, що вимірюють в умовних одиницях – кредитах (1 кредит відповідає 30 академічним годинам аудиторних занять і самостійної роботи),

свідчить про те, що в середньому в ВНЗ Закарпаття такі навчальні предмети складають понад 11,1% від усіх навчальних дисциплін (рис. 3.3.).

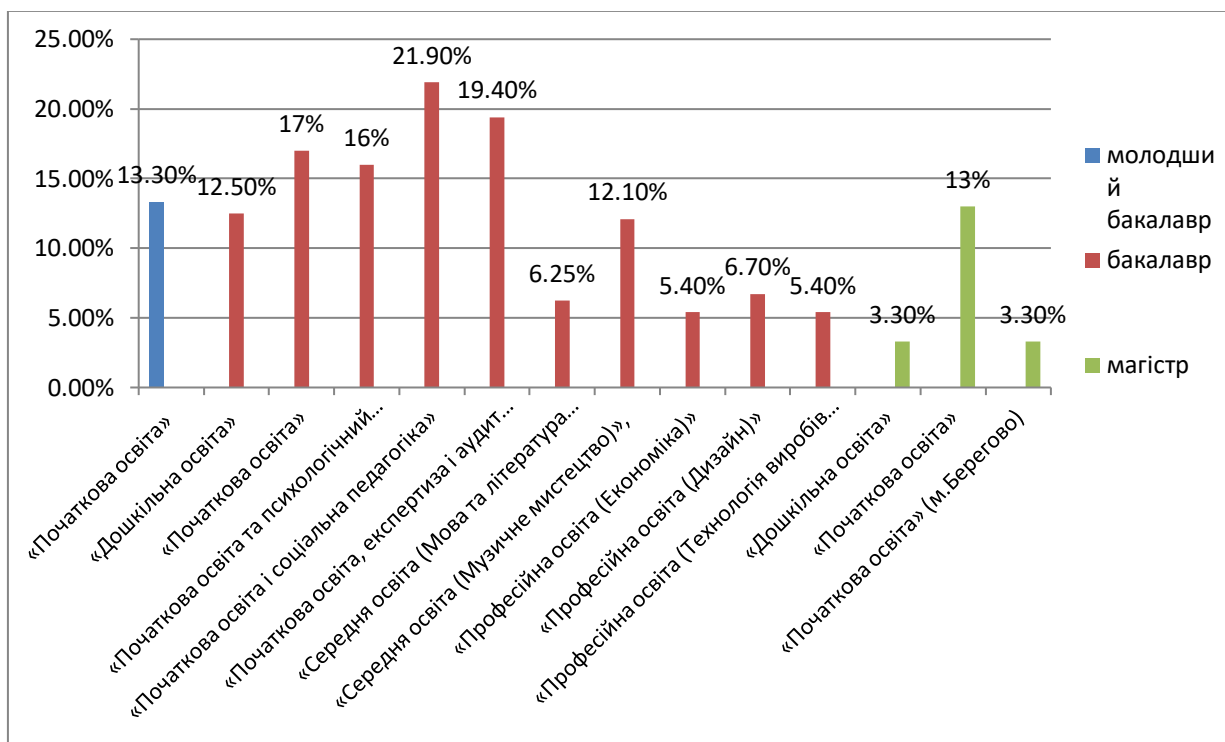


Рис. 3.3. Результати аналізу частки навчальних дисциплін етнокультурного, етнопедagogічного, культурного, національного та педагогічного спрямування в ВНЗ Закарпаття

Цікаво, що найвища частка дисциплін етноспрямування вивчається на спеціальності «Початкова освіта і соціальна педагогіка» та «Початкова освіта» (бакалавр й магістр) – 21,9% , 17% і 13% відповідно. Також спостерігаємо, що чим більш творчою є спеціальність («Дизайн», «Музичне мистецтво»), тим більша частка предметів етнокультурного спрямування (6,7% та 12,1% відповідно) в порівнянні з нетворчою спеціальністю («Професійна освіта (Економіка)», «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)») – 5,4% й 6,25% відповідно.

Окрім цього, програма підготовки молодшого бакалавра попри меншу кількість кредитів (аудиторних та самостійних годин), містить більшу частку дисциплін етноспрямування (13,3%), ніж магістерська. При цьому варто зауважити, що підготовка магістра за спеціальністю «Початкова освіта» в

Мукачівському державному університеті включає такі предмети як «Початкова школа Закарпаття», «Освіта, педагогіка та шкільництво в Закарпатті» та «Педагогічна освіта Закарпаття», які хоч і належать до етноспрямування, однак не так сильно спрямовані на формування етнокультурної компетентності, як предмет «Іншомовна комунікація педагогів у полікультурному середовищі», що присутній в усіх програмах підготовки магістрів в обох ВНЗ.

Підсумовуючи результати проведеного аналізу, зазначимо, що наявна частка дисциплін етноспрямування в програмах підготовки майбутніх педагогів (понад 11,1%), а також увага, що приділяється формуванню етнокультурних компетенцій майбутнього педагога (8-10%) на нашу думку, видається дещо недостатньою та такою що не зовсім відповідає потребам й темпам розвитку сучасного світу. Як було зазначено вище, роль педагога в суспільстві є почесною: він є носієм народних виховних традицій для підростаючого покоління та несе важливу місію у відновленні та збереженні етнокультурних особливостей свого народу. Народна педагогіка як потужне джерело інформації про навчально-виховні мудрості, народні знання і досвід ще не використовується в ВНЗ Закарпаття на повну силу. Включення у навчальні програми підготовки майбутніх педагогів більшої кількості дисциплін етнокультурного, етнопедагогічного, культурного, національного та педагогічного спрямування, а отже, приділення більшої уваги формуванню етнокультурної компетентності майбутніх спеціалістів продовжує залишатись одним із ключових завдань та відповідальністю навчального закладу.

Висновки до 3 розділу

Етнокультурна компетентність в сучасній системі підготовки майбутніх педагогів є необхідною умовою формування професіонала. Будучи складним інтегрованим поняттям, яке включає в себе теоретичну і практичну готовність до педагогічної діяльності в поліетнічному соціумі, вона виступає також засобом передачі культурно-педагогічного досвіду від одного покоління етносу до іншого, носієм якого є педагог як особистість та індивідуальність.

Сучасна якісна професійна психолого-педагогічна підготовка педагога передбачає поєднання організаційного (отримання відповідної освіти) та концептуального (зміст освіти не може бути зведений лише до отримання теоретичних знань, але й формування особистості професіонала) аспектів в процесі навчання студента в ВНЗ. Це, в свою чергу, потребує комплексних психолого-педагогічних форм (навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка тощо) і методів навчання (способи взаємодії педагога і студента), що передбачають як активізацію й підтримку процесів самоорганізації особистості, так і змістовне їх «наповнення».

Відатк, формування етнокультурної компетентності студентів вищої школи можливе за умов створення та впровадження програми виховання національної самосвідомості та культури міжнаціонального спілкування студентів; оволодіння студентами основами етнокультури й етнопедагогіки; включення елементів етнокультури до змісту дисциплін та педагогічної практики; створення наукових гуртків та проблемних груп для поглибленого вивчення етнокультури тощо.

Як показав аналіз сучасних освітньо-професійних програм підготовки майбутніх педагогів різних освітніх рівнів ВНЗ Закарпаття (Мукачівський державний університет та Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II), частка дисциплін етноспрямування в програмах підготовки майбутніх педагогів складає понад 11,1%, а частка етнокультурної

компетеності – 8-10%. Такі результати видаються дещо недостатніми в умовах розвитку сучасного світу, відкритості культур та в прагненні нації зберегти свою самобутність, автентичність.

Вважаємо, включення у навчальні програми підготовки мабутніх педагогів більшої кількості дисциплін етнокультурного, етнопедагогічного, культурного, національного та педагогічного спрямування та приділення більшої уваги формуванню етнокультурної компетентності майбутніх спеціалістів було і продовжує залишатись одним із ключових завдань та відповідальністю навчального закладу.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного теоретичного та практичного дослідження традицій та звичаїв українського народу в системі підготовки майбутнього викладача до навчально-виховного процесу у сучасному ВНЗ можемо зробити наступні висновки:

1) Традиція як фундаментальна характеристика культури народу відіграє значну роль у збереженні нації та формуванні її самобутності, набір уявлень, навичок практичної діяльності, що передаються з покоління до покоління і виступають регулятором суспільних відносин. У свою чергу, звичай є формою поведінки в певних ситуаціях, яку сприймає і підтримує певна соціальна група. Звичай регламентує поведінку індивіда, а також форми взаємовідносин людей у побуті і сім'ї, які відображають особливості життя певного народу тощо. Механізмом засвоєння звичаю як культурного елементу є процес виховання.

Традиція й звичаї існують у взаємозв'язку з суспільством: вони задають певні духовні орієнтири та впливають на суспільну свідомість, тоді як зміни самого суспільства впливають на ставлення до традицій та звичаїв.

Особливість української культурної традиції полягає у глибокій її інтеграції у культурний спадок нашого народу, що передається від покоління до покоління, та складається з ідей, поглядів, почуттів, норм поведінки, цінностей, звичаїв, обрядів.

Характерними рисами культури сучасної України є зміни ціннісних орієнтирів і духовних спрямувань, переосмислення власної історії, утвердження національної ідентичності, відновлення значущості релігійного життя та його активізація, вдосконалення системи освіти, спрямування її на інтеграцію в міжнародну освітню систему, розвиток усіх основних галузей і напрямків науки, культурна глобалізація.

2) Традиції та звичаї існують у всіх формах духовної культури народу та можуть виступати предметом аналізу з точки зору різних наук: психології, філософії, етнографії, соціології, етики, педагогіки, теології, культурології, історії тощо. В контексті аналізу особливостей традицій та звичаїв саме українського суспільства найбільш важливими є історичний, теологічний та психологічний аспекти.

З точки зору історії, кожна історична епоха відіграла певну роль в культурі України на різних етапах її існування: доба Відродження, козаччина, період СРСР та незалежна Україна. Попри всі соціально-економічні труднощі на кожному історичному етапі, українське мистецтво живе й набирає сили як уособлення національної духовності та менталітету.

Водночас, історія розвитку української культури нерозривно пов'язана з релігією як чинником формування духовної сфери особистості та народу в цілому. Духовність народу визначається вірою конкретного народу, його релігійними переконаннями, що проявляється у певних традиціях та звичаях. В українській культурі віра народу має значний вплив на його звичаї та традиції: їх коріння сягає в сиву давнину та виявляється тісно пов'язаним саме язичництвом.

З точки зору психології ж формування особистості через призму засвоєння нею традицій та звичаїв свого народу забезпечується сімейним вихованням та навчанням. Засвоєння дитиною культурних ідеалів праці, щирості, сім'ї, цілісності своєї особистості тощо відбувається з самого дитинства та складає основу національного характеру нашого народу.

3) Традиції та звичаї народу займають рівідну роль в педагогічній практиці, від найшовши своє наукове відображення в поняття «народна педагогіка». Народні педагогічні знання є не просто виявом патріотизму педагога, а становлять цілісну систему науково обґрунтованих педагогічних впливів на дитину в процесі навчання, в ході засвоєння котрої вона переймає та інтегрує в свою особистість національну психологію свого народу.

Основними засобами народної педагогіки є рідна мова, фольклор, свята, обряди, символи та атрибути, народне мистецтво, ремесла та промисли, праця, прислів'я та приказки, народні правила взірцевої поведінки, казки, дитячі ігри та іграшки тощо.

Наукові теоретичні погляди на народну педагогіку в працях зарубіжних та вітчизняних вчених з часом перетворились в наукову дисципліну – етнопедagogіку.

Етнопедagogіка як система знань об'єднує народно педагогічні знання етнічного характеру та займає провідне місце в системі підготовки майбутнього вчителя. Вивчення цієї дисципліни в процесі підготовки студентів педагогічних навчальних закладів має відбуватись ретельно, мати системний характер та неодмінно включати компонент внутрішньої роботи студента над собою.

4) Етнокультурна компетентність в сучасній системі підготовки майбутніх педагогів є необхідною умовою формування професіонала. Будучи складним інтегрованим поняттям, яке включає в себе теоретичну і практичну готовність до педагогічної діяльності в поліетнічному соціумі, вона виступає також засобом передачі культурно-педагогічного досвіду від одного покоління етносу до іншого, носієм якого є педагог як особистість та індивідуальність.

Відатк, формування етнокультурної компетентності студентів вищої школи можливе за умов створення та впровадження програми виховання національної самосвідомості та культури міжнаціонального спілкування студентів; оволодіння студентами основами етнокультури й етнопедagogіки; включення елементів етнокультури до змісту дисциплін та педагогічної практики; створення наукових гуртків та проблемних груп для поглибленого вивчення етнокультури тощо.

Як показав аналіз сучасних освітньо-професійних програм підготовки майбутніх педагогів різних освітніх рівнів ВНЗ Закарпаття (Мукачівський державний університет та Закарпатський угорський інститут ім. Ференца

Ракоці II), частка дисциплін етноспрямування в програмах підготовки майбутніх педагогів складає понад 11,1%, а частка етнокультурної компетентності – 8-10%. Такі результати видаються дещо недостатніми в умовах розвитку сучасного світу, відкритості культур та в прагненні нації зберегти свою самобутність, автентичність.

Вважаємо, включення у навчальні програми підготовки майбутніх педагогів більшої кількості дисциплін етнокультурного, етнопедагогічного, культурного, національного та педагогічного спрямування та приділення більшої уваги формуванню етнокультурної компетентності майбутніх спеціалістів було і продовжує залишатись одним із ключових завдань та відповідальністю навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. М: Наука, 1977. 380 с.
2. Анфілов В.Ю. Розвиток української культури на сучасному етапі (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). *Культура України: традиції та сучасність (з нагоди 25-річчя Незалежності України)* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих вчених. Х.: НУЦЗУ, 2016. С. 62-64.
3. Барка В. Проблеми синтезу традицій і новаторства в розвитку культури і мистецтва України. *Народна творчість та етнографія*. 2004. № 4. С. 52-60.
4. Біляцька В.П. Календарно-обрядова поезія і народні свята. Вечорниці та досвітки. Дніпропетровськ: Дніпропетр. нац. ун-т, 2001. 104 с.
5. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Навчальний посібник. К.: Вища школа, 1992. 398 с.
6. Бокань В.А., Польовий Л.П. Історія культури України: Навч. посіб. К.: МАУП, 2001. 256 с.
7. В літопис шани і любові : [зб. наук. праць] / [ред.кол.: В.С. Бородін та ін.]. Київ: Вид-во при Київ. держ. ун-ті, 1989. 292 с.
8. Ващенко Г. Виховний ідеал. Підручник для виховників, учителів і українських родин. Записки виховника. Ч. 2–4. Брюсель; Торонто; Нью-Йорк; Лондон; Мюнхен. Січень вересень. 1976.
9. Виговський Л. Церква як фактор формування громадянського суспільства в Україні. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2004. № 2. С. 187-193.
10. Воропай О. Звичаї нашого народу (етнографічний нарис). К.: Оберіг, 1993. 589 с.

11. Головач Н. М. Традиції і звичаї як фактор культурної соціалізації особистості. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2013. Вип. 31. С. 206-213.
12. Горшкова В. Философия образования Дж.Дьюи : формат истории и современности. *Педагогика*. 2007. №8. С. 107-120.
13. Гречко В. Історія світової та української культури / [Гречко В., Чорний І., Кушнерчук В., Режко А.]. К.: Літера, 2000. 464 с.
14. Грицик Л. Виховання дітей на традиціях рідного народу. *Молодь і ринок*. 2011. № 12. С. 137-140.
15. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз : научное издание. Київ : Знання України, 2002. 580 с.
16. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект. Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. 332 с.
17. Давидхан В.А. Культура незалежної України. *Культура України: традиції та сучасність (з нагоди 25-річчя Незалежності України) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих вчених*. Х.: НУЦЗУ, 2016. С. 97-100.
18. Дзюба І. Деякі проблеми і перспективи української культури. *Науковий світ* 2002 № 11. С. 4-5.
19. Дорошенко Д. Нарис історії України: У 2 т. К.: Глобус, 1992. Т. 2.
20. Духнович О. В. Народная педагогія в пользу училищ и учителей сельских . Львів, 1857. Ч. 1. 92 с.
21. Євтух М. Б. А.Дістервег : педагог, учений. *Радянська школа*. 1990. №10. С.84-86.
22. Єнтіс Л. Культура і мистецтво в ринкових відносинах. *Рідна школа*. 2001. № 10. С. 19-23.
23. Жайворок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. 703с.

24. Зубкова Є. Динаміка соціокультурних норм і традицій. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стан та перспективи розвитку культурологічної науки в Україні»*: збірник тез доповідей (II частина). Миколаїв: ВП «МФ КНУКІМ», 2015. 152 с.
25. Иванова Ю.О. Влияние язычества на культуру современности. *Культура України: традиції та сучасність (з нагоди 25-річчя Незалежності України)* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих вчених. Х.: НУЦЗУ, 2016. С. 108-110
26. Історія педагогіки / За ред. М.С. Гриценка. К.: Вища школа, 1973. 448 с
27. Кавалерова Н.А., Іванова Н.В. Філософсько-освітні горизонти Григорія Сковороди: Одеса: Астропринт, 2010. 152 с.
28. Касян Л.Г., Семенюченко О.В. Програма виховання дітей дошкільного віку. *Українотворець*. К.: Українське агентство інформації та друку РАДА, 2008. 28 с.
29. Климова О.В. Вплив традиції на особистість і суспільство. URL: www.filosof.com.ua/Jornel/M_62/Klymova.pdf
30. Концепція “Сім’я і родинне виховання” : збірник теоретичних та методичних матеріалів для працівників соціальних служб для молоді України. К., 1997. Вип. III. Ч. II. С. 4–9.
31. Косыркин Р.В. Социализация и формирование ценностных ориентаций современной российской молодежи и значимость национальных традиций в данных социальных процессах. *Информационно-коммуникационное пространство и человек*: материалы II международной научно-практической конференции, 1-2 июня 2012 г. Пенза, Прага, Белосток : Научно-издательский центр «Социосфера», 2012. 195 с.
32. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки. Тернопіль, 1995. 311 с.

33. Курочкін О. Календарні звичаї та обряди. Українці: Історико-етнографічна монографія у 2-х кн. Кн. 2. Опішне. Українське народознавство, 1999. С. 297-332.
34. Левківський М. В. Історія педагогіки: навч. пос. К.: Центр навч. літератури, 2011. 190 с.
35. Левківський М. В. Дидактика Дистервега. *Історія педагогіки*. К., 2003. С. 88-91.
36. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Изд. 2-е. М.: Политиздат, 1977. 304 с.
37. Леся Українка про мистецтво / Упор. О. Бабишкін. К.: Мистецтво, 1966. 300 с.
38. Ляшко О.Б. Традиції полікультурного середовища як чинника соціалізації особистості. URL: archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_35/.../F9_doc.pdf
39. Максимович О. Народно-педагогічні основи сімейного виховання. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/626.pdf>
40. Малоока Л.В. Історична еволюція масових свят українців: автореф. дис... канд. істор. наук : спец. 17.00.01 Теорія та історія культури. К., 2005. 19 с.
41. Міщенко М. Який же проросте патріотизм? К.: "Рідна школа", 2004. №1 С. 7-8.
42. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 174 с
43. Новітня історія України (1900-2000) / А.Г. Слюсаренко, В.І. Гусев, В.М.Литвин та ін. К.: Вища школа, 2002. 714 с.
44. Огієнко І. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. К., 1991.
45. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво: *Словник-довідник*. Тернопіль: Навч. книга Богдан, 2005. 216 с.

46. Пахомова В.Д. Традиція: поняття, сутність, культурне значення. *Культура України: традиції та сучасність (з нагоди 25-річчя Незалежності України)* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих вчених. Х.: НУЦЗУ, 2016. С. 40-42
47. Педагогическая энциклопедия. / Под ред. П.А. Петрова, Ф.П. Петрова и др. М.: Советская Энциклопедия, 1966. т. 3. 880 с.
48. Поляшенко Т. В. Культурні традиції календарно-народної обрядовості. *Питання культурології*. 2013. Вип. 29. С. 110-115.
49. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К: Академвидав, 2006. 456 с.
50. Приступа Є.Н., Пилат В.С. Традиції національної фізичної культури. Л.: Троян, 1991. 102 с.
51. Психология и педагогика. Учеб. пособие / Под ред. А. А. Бодалева, В. И. Жукова, Л. Г. Лаптева, В. А. Слостенина. М.: Изд-во Ин-тута психотерапии, 2002. 585 с.
52. Релігійні вподобання населення України. *Соціологічна група «Рейтинг»*. SOCIS, Центр Разумкова, КМІС. 2015. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/religioznye_predpochteniya_naseleniya_ukrainy.html#:~:text=%D0%97%D0%B3%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D0%B7%20%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%2C%20%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%88%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C,%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B0%20%D0%84%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%86%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2.
53. Резнік О.М. Традиції українського національного виховання. *Культура України: традиції та сучасність (з нагоди 25-річчя Незалежності*

України) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих вчених. Х.: НУЦЗУ, 2016. С. 43-44.

54. Руденко С. Ю. Державне регулювання сталим розвитком України / С. Ю. Руденко, Д. Д. Ганієв, В. Ю. Анфілов, А. А. Власенко. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2018. Вип. 2. С. 356-361.

55. Русова С.Ф. Національна школа. *Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. Т. 1. К., 1997. 116-269 с.*

56. Сазоненко Г.С. Школа життя Дж.Дьюї. *Педагогіка успіху. Досвід становлення акмеологічної системи ліцею*. К., 2004. С. 113-124.

57. Скідан Н.В. Вплив традицій української культури на духовне життя особистості. *Культура України: традиції та сучасність (з нагоди 25-річчя Незалежності України) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих вчених. Х.: НУЦЗУ, 2016. с. 47-50.*

58. Скляренко В. М. Українські традиції і звичаї: українська етнографія, народні вірування, традиції, звичаї, обрядовий календар, свята, обереги. Харків: Фоліо, 2008. 318 с.

59. Скуратівський В. Т. Посвіт: худож. оповіді, новели. К.: Молодь, 1998. 176 с.

60. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посібник. К.: Вища школа, 2005. 239 с.

61. Смолій В.А. Українська національна революція (1648–1676 рр.) / В.А. Смолій, В.С. Степанков. К. : Альтернативи, 1999. 352 с.

62. Спиркин А.Г. Человек, культура, традиция. *Традиция в истории культуры*. М. : Наука, 1978. С. 8-14.

63. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. 2-ге вид. К., 1997. 232 с.

64. Стефанюк С.К. Практичне народознавство: навч. пос. Х.: Видавництво «ББН», 2002. 262 с.

65. Ступак Ю. П. Виховне значення українського фольклору. К., 1960. 32с.
66. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення: Навч.-метод. посіб. К. : ІЗМН, 1998. С. 184–203 с.
67. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка. Навчально-методичний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 159 с.
68. Сявавко Є. І. Етнопедагогіка в системі підготовки майбутнього вчителя. URL: http://prima.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/pedos3t/tom3/06_syavavko.pdf
69. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. К.: “Наукова думка”, 1974.
70. Сявавко Є. І., Мацейків Т. І. Етнопедагогіка. Програма педагогічних інститутів (для спеціальності “Народознавство”). К., 1993.
71. Ткаченко О. Місце і роль традиції як духовного феномена у вихованні особистості. URL: archive.nbuiv.gov.ua/.../fil/.../TkachenkoOlexandr.pdf
72. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / В. К. Борисенко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К. : Унісерв, 2000. 190 с.
73. Українознавство в національній школі / [Домбровський С., Скульський Р., Стельмахович М., Ступарик Б., Хрущ В.]. ІваноФранківськ, 1995. 135 с.
74. Українська етнопедагогіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання / [ред. Н.Лисенко]. Івано-Франківськ: Плай, 2005. 300 с
75. Українська культура: історія і сучасність / За ред. Черепанової С.О. Львів : Світ, 1994. 456 с.
76. Українська фольклористика. *Словник-довідник*. Тернопіль: Вид-во “Підручники і посібники”. 2008. 448 с.

77. Українське народознавство. Львів, 1994. С. 198.
78. Ушииський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Виховання і характер. Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія / упорядник З.Н. Борисова, В.З. Смаль. К., 1990. 652 с.
79. Федь В. Парадигма у світоглядно-культуротворчому аспекті. *Філософія*. 2011 № 5 (112) С.132-135.
80. Філіпп'єв М.Г. Традиції як механізм збереження і трансляції соціально-культурного та екологічного досвіду. *Молодий вчений*. 2018. № 12. С. 41-43.
81. Філософська спадщина Григорія Сковороди в контексті ХХІ ст.: Матеріали наукової конференції (м. Київ, 10 грудня 2008 р.) / За ред. Л. Г. Дротянко. К.: НАУ, 2008. 46 с.
82. Хархаліс У.М. Звичай, традиція, обряд, ритуал як форми відображення суспільних відносин. *Мультиверсум. Філософський альманах*. К.: Центр духовної культури, 2004. № 44. С. 22-34.
83. Цой Л.О., Важкова А.О., Закренична Д.Ю. Релігійна ситуація сучасної України. *Культура України: традиції та сучасність (з нагоди 25-річчя Незалежності України)* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих вчених. Х.: НУЦЗУ, 2016. С. 219-222.
84. Шевченко О.В. Традиції духовної культури українського козацтва. *Культура України: традиції та сучасність (з нагоди 25-річчя Незалежності України)* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів та молодих вчених. Х.: НУЦЗУ, 2016. с. с. 225-227
85. Щедровицкий Г. П. Организационно-деятельностная игра. Сборник текстов (2) / Из архива Г. П. Щедровицкого. Т. 9 (2). М.: Наследие ММК, 2005. 320 с.
86. Яценко Т. С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися: Книга для учителя. К.: Освіта, 1993. 208 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Деякі традиції українців з дохристиянського періоду, збережені до наших днів

Назва традиції	Період року/подія, з чим пов'язана традиція	Прояви традиції в минулому та сьогоденні	Символізм
Благословення молодят короваєм	Шлюб	Протягом століть коровай поступово втрачав своє магічне забарвлення, виконуючи у сучасній системі весільної та трудової обрядовості пізнавальну, соціалізуючу, комунікативну та естетиковиховну функції	Сонцеподібний за формою коровай виступає символом багатства і щастя; прикрашається шишками, жайворонками, голубками й колоссями з тіста, зеленню барвінку, ягодами калини, червоними стрічками, а іноді й гілками плодівих дерев, обплетеними тістом.
свято проводи зими і зустрічі весни (Масниця)	тиждень перед Великим постом (за вісім тижнів до Пасхи)	асоціюється зі стародавнім звичаєм веселитися, влаштовувати ігрища, готувати і їсти певні смачні страви (гречані або пшеничні млинці, вареники з сиром і сметаною).	символічне спалення опудала Зими, виступи ряжених, веснянки й хороводи. У театралізованих масничних виставах спектаклях беруть участь герої фольклору й популярних творів літератури та кіно.
	наприкінці лютого – на початку березня	Сучасна Масниця проводиться у місцях масового відпочинку людей: у парках, на площах та стадіонах. Розважальну основу свята складають цікаві ігри та змагання: катання на санках, біг на лижах і ковзанка, катання на «тройках», конкурси на кращу снігову скульптуру, перетягання линви тощо. Програму свята збагачують ярмарки народних промислів та ремесел, розпродаж популярних блюд народної кулінарії.	
Благовіщення	25 березня (7	східні слов'яни у минулому вважали, що в	Випускання птахів з кліток як символ Святого

	квітня)	цей день пробуджуються сили природи, й дух світла благословляє землю й усе живе на ній	Духу
«Зелені свята»	Неділя, 50-й день після Світлого Христового Воскресіння	заквітчують свою домівку квітами, підлогу встеляють рогозою, любистком, духмяним чебрецем та іншим зіллям. З понеділка після «зелених свят» починається Петрівка, у перший день якої в минулому не радили працювати, зважаючи на церковний регламент.	Рослини, якими прикрашають дім символізують вшанування людиною рідної природи, культивується дбайливе ставлення до природи.
Обряди різдвяного циклу	зима	на Маланку у групі щедрувальників орач носив із собою чепіги від плуга і співав відповідну пісню	Символізують закликання успіху при оранці й сівбі
		На Новий рік посівальники зерном доречно примовляють: щоб уродило краще, ніж торік	
Проводи на полонину худоби й пастухів (полонинський хід)	Кінець травня	здійснювався у вищій мірі урочисто, супроводжуючись виконанням відповідних обрядів, пісень і танців. Зокрема, дівчата-гуцулки співали й журливу обрядову пісню – полонину – з приводу розлуки з парубками до осені	Символізм та урочистість цієї традиції відобразилась в прислів'ї: «Як віл да коса, так і грошей кеса», що означало: володіючи знаряддями сільськогосподарської праці, навіть безземельним, можна якось дати собі раду, а то й досягти значного матеріального благополуччя.

Перелік посилань на ОПІ, які були проаналізовані в рамках дослідження:

Назва спеціальності та ОКР	Посилання
<u>Мукачівський державний університет</u>	
«Початкова освіта» (молодший бакалавр)	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/%D0%9E%D0%9F%D0%9F-%D0%9F%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D0%9E%D0%A1-%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%88%D0%B8%D0%B9-%D0%B1%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%80.pdf
Бакалавр – «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА» Бакалавр – початкова освіта	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F%D0%9F-%D0%94%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-2020-1-1.pdf https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F-%D0%9F%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0_2020-pdf.pdf
Бакалавр - Початкова освіта та психологічний супровід освітньої діяльності	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F-%D0%9F%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3-%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4-%D0%9E%D0%94-pdf.pdf
Бакалавр - ОПІ Початкова освіта і соціальна педагогіка	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F-%D0%9F%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D1%96-%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0-.pdf
Бакалавр - «Початкова освіта, експертиза і аудит	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F-%D0%9F%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0-%D1%96-%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82-%D0%B2-%D0%9E%D0%94_2020-pdf.pdf

освітньої діяльності»	
Бакалавр - «Середня освіта (Мова та література (англійська))».	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%8F-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%90%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0-%D0%BB%D1%96%D1%82-%D1%80%D0%B0.pdf
Бакалавр - Середня освіта (Музичне мистецтво)	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F%D0%9F-014.13-%D0%A1%D0%9E%D0%9C%D0%9C.pdf
Бакалавр «Професійна освіта (Економіка)»	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F%D0%9F-015-%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0.pdf
Бакалавр - «Професійна освіта (Дизайн)»	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F%D0%9F-%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D0%94%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD.pdf
Бакалавр - «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)»	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F%D0%9F-%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B2-%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D0%BA%D0%BE%D1%97-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf
магістр - «Дошкільна освіта»	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F%D0%9F-%D0%94%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-1.pdf
Магістр - «Освіта/Педагогіка» спеціальн	https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9E%D0%9F%D0%9F-%D0%9F%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%

ості 013 «Початко ва освіта».	<u>D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0.pdf</u>
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II	
Магістр ОПР Початкова освіта	<u>http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2019/11/Osvitno_profesijna_prohrama_zi_specialnosti_013_001.pdf</u>

Додаток В

Результати проведеного аналізу ОПП підготовки спеціалістів різних освітніх рівнів

Освітньо-професійна програма (ОПП)	Ступінь, що присвоюється	Перелік предметів етнокультурного, етнопедагогічного, національного педагогічного спрямування та	Кількість кредитів предмету	Загальна кількість кредитів
Мукачівський державний університет				
Початкова освіта	Молодший бакалавр	Історія державності і культури України	4	120
		Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»	4	
		Етнопедагогіка	4	
		Культура педагогічної діяльності	4	
«Дошкільна освіта»	Бакалавр	Історія державності та культури України	4	240
		Педагогіка	4	
		Вступ до спеціальності	4	
		Історія дошкільної педагогіки	3	
		Соціальна педагогіка	3	
		Етнопедагогіка	3	
		Етнографія дитинства	3	
		Етнопсихологія	3	
початкова освіта	Бакалавр	Курсова робота пишеться з дисципліни на вибір (в т.ч. Історія дошкільної педагогіки)	3	240
		Історія державності та культури України	4	
		Історія педагогіки	3	
		Основи педагогіки	3	
		Вступ до спеціальності	3	
		Теорія та методика виховання	4	
		Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»	4	
		Комплексний екзамен із педагогіки та психології	4,5	
		Етнопедагогіка	3	
		Основи краєзнавства	3	
		Краєзнавча робота в	3	

		освітніх установах		
		Соціальна педагогіка	3	
		Організація та проведення позакласних виховних заходів	4	
Початкова освіта та психологічний супровід освітньої діяльності	Бакалавр	Історія державності та культури України	4	240
		Філософія	3	
		Педагогічна психологія	3	
		Історія педагогіки	3	
		Вступ до спеціальності	3	
		Основи педагогіки	3	
		Теорія та методика виховання	4	
		Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»	4	
		Психологія сімейного виховання	3	
		Комплексний екзамен із психолого-педагогічної комунікації і психології (загальна і вікова психологія; педагогічна психологія)	4,5	
		Соціальна педагогіка	4	
Початкова освіта і соціальна педагогіка	Бакалавр	Історія державності та культури України	4	240
		Філософія	3	
		Історія педагогіки	3	
		Основи педагогіки	3	
		Вступ до спеціальності	3	
		Педагогічна психологія	3	
		Теорія та методика виховання	4	
		Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»		
		Комплексний фаховий екзамен із педагогіки та окремих методик початкової освіти	4,5	
		Етнопедагогіка	3	
		Краєзнавча робота в освітніх установах	3	
		Соціально-педагогічна	4	

		робота в територіальних громадах		
		Курсова робота з соціальної педагогіки	3	
		Курсова робота з педагогіки «Теорія та методика виховання»	3	
		Педагогічна практика «Соціальнопедагогічне консультування в початковій школі»	3	
		Педагогічна практика (Соціальнопедагогічна робота в освітніх установах)	3	
		Курсова робота з циклу дисциплін (в т.ч. «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»)	3	
«Початкова освіта, експертиза і аудит освітньої діяльності»	Бакалавр	Історія державності і культури України	4	
		Філософія	3	
		Педагогічна психологія	3	
		Вступ до спеціальності	3	
		Основи педагогіки	3	
		Теорія та методика виховання	4	
		Методика освітньої галузі «Суспільствознавство»	4	
		Педагогічна практика (педагогічна експертиза освітнього середовища (класу, школи, міста, регіону)	5	
		Комплексний екзамен з педагогіки, педагогічної експертизи і психології	4,5	
		Соціальна педагогіка	4	
		Соціальна педагогіка	3	
		Педагогіка сімейного виховання	3	
		Курсова робота з педагогіки «Теорія та методика виховання»	3	
«Середня освіта (Мова та література (англійська))»	Бакалавр	Історія державності та культури України	4	240
		Філософія	3	
		Педагогіка	4	

		Країнознавство	4	
Середня освіта (Музичне мистецтво)	Бакалавр	Історія державності та культури України	4	240
		Історія української музики та театру	3	
		історія української і зарубіжної художньої культури	5	
		Педагогіка	5	
		Філософія	3	
		Курсова робота з історії української і зарубіжної художньої культури	3	
		Історія художньої культури Закарпаття	3	
		Історія педагогіки	3	
Професійна освіта (Економіка)»	Бакалавр	Історія державності та культури України	4	240
		Філософія	3	
		Історія педагогіки з методикою викладання у вищій школі	3	
		Основи педагогіки з методикою викладання у вищій школі	3	
«Професійна освіта (Дизайн)»	Бакалавр	Історія державності та культури України	4	240
		Філософія	3	
		Історія українського мистецтва	3	
		Історія становлення МДУ в руслі розвитку професійної освіти Закарпаття	3	
		Етнопсихологія	3	
«Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)»	Бакалавр	Історія державності та культури України	4	240
		Філософія	3	
		Історія становлення МДУ в руслі розвитку професійної освіти Закарпаття	3	
		Етнопсихологія	3	
«Дошкільна освіта»	Магістр	Іншомовна комунікація педагогів у полікультурному	3	90

		середовищі		
«Освіта/Педагогіка» спеціальності 013 «Початкова освіта».	Магістр	Іншомовна комунікація педагогів у полікультурному середовищі	3	90
		Початкова школа Закарпаття	3	
		Освіта, педагогіка та шкільництво в Закарпатті	3	
		Педагогічна освіта Закарпаття	3	
<i>Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II</i>				
Початкова освіта	Магістр	Теорія і методика навчання педагогіки	4	120